

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

”RAKKAUS SOKAISEE SILMÄT, MUTTA AVIOLIITTO AUKAISEE NE”

**Nykypäivän naisellisen avioerokulttuurin tarkastelua historian
ja Eevojen konstruoimana**

Outi Luoma-aho

yhteiskuntapolitiikka

kesäkuu 1997

TIIVISTELMÄ

”RAKKAUS SOKAISEE SILMÄT, MUTTA AVIOLIITTO AUKAISEE NE”

Nykypäivän naisellisen avioerokulttuurin tarkastelua historian ja Eevojen konstruoimana.

Outi Luoma-aho

Kevät 1997

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos; Yhteiskuntapolitiikan koulutusohjelma

Jyväskylän yliopisto

sivumäärä 73

Tässä opinnäytteessä on kyse avioeroista ja nykypäivän eron kulttuurista. Kiinnostuksen kohteena on, kuinka tämän vuosikymmenen eronneet naiset puhuvat avioerostaan ja kuinka he puheessaan eronsa selittävät niin itselleen kuin muille ihmisille. Historian kehitystä peilaten on tarkasteltu 90-luvun eronneiden naisten puheita avioerosta yhden naistenlehden konstruoimana. Lähdeaineistoksi on valittu Eevan numerot vuosilta 1990-1996.

Työssä lähdetään liikkeelle teoriataustan selvittämisestä. Historiaa ja nykypäivän erotarinoita tarkastellaan osaltaan Beckin yksilöllistymisteorian, Giddensin esittämän naisten vaatiman puhtaan suhteen ja elämänpolitiikan kautta. Baumanin näkemykset postmoderneista yksilöistä ovat niin ikään mukana tarkastelussa. Teoreettisen kehityksen tukena lehtien artikkeleiden lukemisessa on käytetty diskurssianalyysin silmälaseja. Tähän laajaan tutkimustapaan kuuluu ajatus siitä, että kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta. Valitun analyysistrategian, luovan spekulatiivisuuden mukaan ei kuitenkaan ilman historiallista ja kulttuurista kontekstia.

Nykypäivän ymmärtämiseksi tässä työssä on luotu laaja katsaus menneisyyteen. Kappaleissa on käsitelty niin perheen, parisuhteen, naisen aseman kuin avioeronkin historiallista kehitystä Suomessa. Avioliittolainsäädännön kehittymistä unohtamatta.

Nykyisyys on suurelta osin menneisyyden summa. Taustojen selvittämisen jälkeen on lähdetty lukemaan lähdeaineistoksi valitun naistenlehden numeroita. Kahdeksankymmenen neljän Eevan numerosta löytyi kuusikymmentäyksi naisellista erotarinaa, joiden puheet on jaoteltu neljään pääryhmään eroon suhtautumisen mukaan.

Eevojen eropuheet toivat esiin ja tukivat niitä teoreettisia lähtökohtia, joita tässä työssä apuna käytettiin. Löytyi uusia ja uljaita naisia, joiden tavoitteena eron jälkeen on oman minuuden etsiminen ja ihmisenä kasvaminen. Toisaalta ero on usein vain hetkellinen yksinäisyys ennen uuden, kovasti kaivatun rakkauden saavuttamista. Päällimmäiseksi tulokseksi nousee elämän muuttuminen jatkuvaksi pohdinnaksi ja keskenään ristiriitaisten aineksien samanaikainen läsnäolo. Etsitään kiivaasti niin yksilöllisyyttä kuin läheisyyttäkin.

HAKUSANAT: avioero, parisuhde, ambivalenssi

SISÄLLYSLUETTELO

1. KÄYNNISTYS JA MUUT ALKUTOIMET	2
1.1 ESINÄYTÖS	2
1.2 TUUMASTA TOIMEEN	3
2. EKSUKSISSÄ VAAATEHUONEESSA eli TEORIAA METSÄSTÄMÄSSÄ	6
2.1 TARVITAANKO TEORIAA?	6
2.2 APUNA VIISAAT MIEHET	7
2.2.1 ”I am what matters: I and you as my assistant; and if not You then some other you.”	8
2.2.2 Puhtaita suhteita	10
2.2.3 Avioerot osana elämänpolitiikkaa	13
2.2.4 Pelin uudet säännöt	15
3. DISKURSSIANALYYSI SIIVOUSTA HELPOTTAMASSA	17
3.1 DISKURSSIANALYYSIN TAUSTALLA	19
3.2 OMAN AIKANSÄ LAPSIA...	21
3.3 ...JA TIETENKIN RIITELEMÄSSÄ ELI ERILAISIA IKKUNOITA	23
4. MITEN TÄHÄN ON TULTU; PERHE JA AVIOLIITTO PITKÄLLÄ MATKALLA	25
4.1 NAITTAJIA JA MUITA KAUPPAMIEHIÄ	26
4.2 TYÖYHTEISÖSTÄ YHTEISKUNNAN PERUSSOLUKSI	30
4.3 PALVELUKSEEN HALUTAAN: PÄTEVÄ PERHE	32
5. AVIOERO ENNEN JA NYT	37
5.1 HYLKÄÄMISIÄ JA MUITA KONSTEJA	37
5.2 UUSI AVIOLIITTOLAKI JA SEN MUUTOKSET	40
5.3 ”SAISKOS SEN JO ENS VIKOLLA?”	43
5.4 ”AVIOLIITTO ON KUIN LÄHI-ITÄ -VAILLA RATKAISUA”	45
5.4.1 Pettymyksiä ja kriisejä	47

5.4.2 Ristiaallokossa eli mahdotonta mutta välttämätöntä	48
5.5 SOLMITTUJA JA EROTETTUJA TILASTOJEN VALOSSA	50
6. EEVAN TYTTÄRET	54
6.1 SANKARITAR ETSI SANKARIA	54
6.2 VAPAUDEN AUTUUTTA JA UUSIA PRINSSEJÄ	56
6.3 ELÄVÄN LESKET JA PETETYT EMOT	58
6.4 ”SINIKKA NÄYTTÄÄ JOS MAHDOLLISTA AINA VAIN NUOREMMALTA JA HOIKEMMALTA”	59
7.LOPULTAeli POHDINNANPOHDINTAA	62
LÄHTEET	65

1. KÄYNNISTYS JA MUUT ALKUTOIMET

”Kysymykseen ”miksi” on vaikea vastata. Rakkauden karkaaminen suhteesta on epämääräistä puhetta. Pitää olla syy. Jos entinen puoliso on alkoholisti, väkivaltainen, hampuusi tai rikollinen, ero hyväksytään. Jos on toinen, sekin on syy. Riittääkö se, etten voinut hengittää?” (Lehmusvaara, Torppa: 1996, 100)

1.1 ESINÄYTÖS

Kesäiset viikonloput ovat toivoa täynnä. Pitopalvelut ja vuokrattavat juhlapaikat ovat täystyöllistettyjä ja upeat morsiuspuvut tekevät nekin taas kauppansa. Kesällä 1996 pelkästään Jyväskylän kaupungin kirkossa parhaina kesälauantaina lähes kymmenen morsianta ja sulhasta vannoi ikuista rakkauttaan. Koskettavia puheita pidettiin, kuplivia maljoja nostettiin ja morsiusparit, ne olivat niin kauniita.

”Kaikki tragediat päättyvät kuolemaan ja kaikki komediat avioliittoon.” Näin kerrotaan George Byronin kuvanneen tragedioiden ja komedioiden yleistä rakennetta. (Aarnio:1994, 3) Samaisen kesän 1996 aikana tutustuin konkreettisesti siihen, mitä esiripun laskeuduttua ja yleisön poistuttua tapahtuu. Prinssi sai siis prinsessan, puolet valtakuntaa ja lopunikäisen onnen? Vai tiedoksiannon prinsessan vireille laittamasta avioerosta ja muuttokäskyn yhteisestä linnasta hädän uhalla? Jouduin mukaan avioerojen kulttuurin kiemuroihin työssäni Jyväskylän käräjäoikeuden hakemuskansliassa. Tunsin tullessi osalliseksi, sivuroolin näyttelijäksi avioerojen päänäyttämöllä, tuottamassa puhetta ja todellisuutta siinä näytelmässä ja niissä lavasteissa. Voiko kukaan tulostaa kahta ja puolta kuukautta avioeropäätöksiä muuttaman eron päivävuohdilla kiinnostumatta? Tai eroamatta itsekä? Koska en ole vielä naimisiin asti ehtinyt, oli tyydyttävä ruokkimaan herännyttä uteliaisuutta. Mikä prinsessaan oikein on mennyt?

”Eronnut” on määritelmä, joka herättää aina jonkinlaisia tunteita ja ajatuksia. Niin kauan kuin avioliiton, Jumalan asettaman miehen ja naisen muodostaman perheyhteyden, on kat-

sottu olevan olemassa, on eroaminenkin ollut tosiasia. Joskus tyystin kiellettyä ja syntisenä, nykyään sallitumpana. Oli kyse sitten paheksunnasta, halveksunnasta tai silkasta ihailusta, siellä se on yhä; mielenkiinto avioeroja, eronneita, erilaisia kohtaan.

Avioerojen luotettava tilastointi alkoi Suomessa vuonna 1891. Sen jälkeen erojen määrän kasvu onkin ollut perhelaitoksemme merkittävimpiä ilmiöitä. (Nieminen:1993, 82) Vuosisadan vaihteessa, saman aikaisesti teollistumisen läpimurron kanssa, alkoivat avioerot maassamme yleistyä merkittävästi. Noista ajoista alkaen on erojen määrä ja suhteellinen osuus verrattuna naimisissa olevaan väestöön ollut yleisen mielenkiinnon kohteena. (Elovainio:1977, 1) Tänä päivänä joka toinen Suomessa solmituista liitoista päättyy eroon, avioliiton solmimisen ajankohtaan suhteutettuna joka kolmas. Suomalaiset prinssit ja prinsessat ovat Euroopan avioerotilastojen mukaan kakkosena heti Britannian puolisojen jälkeen.

”Varaudu siihen, että eron jälkeen elämäsi ei ole enää pakastettua vaan tulet käymään läpi mitä ihmeellisimpiä tuntemuksia. Parhaassa tapauksessa elämässäsi on oikeiden tunteiden vuoristorata, joka heittää huikeisiin näköaloihin, mutta vetää myös synkkiin kuiluihin. Mahdolliset neuroosisi saavat taas uutta potkua. Turvallisuudentunteesi horjuu. Voit kokea poliittisen herätyksen. Sanalla sanoen, elämäsi ei ole enää tylsää.” (Lehmusvaara & Torppa:1996, 33) Mikä saa meidät heittäytymään?

1.2 TUUMASTA TOIMEEN

Meillä Suomessa eroamista on tarkasteltu tilastollisena tosiasiana ja yleisesti perinteisen perhemallin tuhoajana. Varsinkin 70-80- luvuilla kasvaviin erolukuihin alettiin huolestuneena kiinnittää huomiota. Esimerkiksi Pauline Koskelo (1979) on eritellyt oletettuja eroon johtaneita syitä ja niiden tosiasiallista merkitystä avioerotilastoissa. Irma Heydeman ja Tuula Koskenniemi (1971) raportoivat siitä, kuinka Suomessa erotaan. Jouko Sihvo (1976) puolestaan kirjoitti avioliittoa ja avioeroa koskevista muuttuneista käsityksistä lähinnä kirkon näkökulmasta. Erilaisten haastattelu -ja seurantatutkimuksin on valotettu puolisoiden, eten-

kin äitien, erosta selviytymistä ja lasten suhtautumista perheen jakautumiseen. Esimerkiksi Mirja Tolkki-Nikkonen (1985) on tutkimuksissaan eritellyt perheen elämänkaaren kriisivaiheita ja puolisoiden eron päätymistä. Aino Ritala-Koskinen (1991, 1993) on puolestaan käsitellyt tarkemmin uusperheiden muodostumista ja käsitteellistämistä eli elämää sen ensimmäisen eron jälkeen.

Eroamisen kulttuurista suomalaisessa yhteiskunnassa tässäkin tutkielmassa on kyse. Siitä, mikä saa kerran niin onnelliset parit eroamaan. Ja avioitumaan taas uudelleen. ”Kaiken takana on nainen”, jo sanonnaksi muodostuneessa laulussa kerrotaan. Halusinkin nähdä, kuinka tämän päivän nainen kertoo omasta avioerostaan, kuinka hän sen selittää itselleen ja muille. Esioletukseni mukaan avioerojen lisääntymisellä oli jotain tekemistä naisten yhteiskunnallisen vapautumisen kanssa. Onko tässä kaikessa lopultakin kyse naisellisesta huumasta? Eron huumasta.

Esiripun takaa paljastui varsinainen viidakko, todellinen mahdollisuuksien maanvyöry. Aineistoa etsiessäni päädyin lukemaan naistenlehtiä, selaamaan artikkeleita ja katselemaan kansia. Päätin katsoa sieltä, mistä arjessani muutoinkin etsin. ”Eron jälkeen löysin uudelleen itseni”, ”Avioliitossamme on selvitysvaihe”, ja niin edelleen. Se, miten 90-luvun naiset avioerostaan puhuvat ja millaisiin muotoihin se sovitetaan, tuli tarkastelun kohteeksi Eevojen sivujen kautta. Mikä olisikaan tämän päivän Suomessa eron merkitys ja kulttuurinen kuva yhden aikakauslehden konstruoimana ?

Olin kiinnostunut oman aikani naisten suhteesta eroamiseen. Vuosien 1990-1996 Eeva -lehdet saivat toimia tarkastelun kanavana. Näin sain eteeni koko tämän vuosikymmenen ajatusilmaston yhden naistenlehden välittämänä. Arvostetun ja hieman yläluokkaisen sellaisen. Lehti ilmestyy kerran kuukaudessa ja seitsemän vuoden ajalta keräsin yhteensä 61 naisellista erotarinaa. Ne muutamat miehiset jätin tarkasteluni ulkopuolelle; nyt kelpasivat vain naisten tuottamat versiot asioista. Eevassa kiinnosti lehden tarkoituksellinen paremman lehden imago, tietty jalosukuisuus. Mitä julkisuuden henkilöt edellä, sitä tavallinen kansa perässä. Vai?

Nykypäivän hahmottaminen edellyttää historian kehityksen tuntemista. Avioeron nykyisen merkityksen tavoittaminen miehen ja naisen suhteen, perheen ja avioliiton historian näkemistä. Jotta 90-luvun aikakauslehtien sivut ja artikkelit tuntuivat mielekkäiltä ja puhuttelevilta, olen halunnut asettaa ne omaan historialliseen kehukseensä ja paikkaansa suomalaisen kulttuurin taipaleella. Lainsäädännön kehittyminen seurailee ja ohjailee muun yhteiskunnallisen elämän kulkua siinä rinnalla. Halusin toisaalta keräämäni aineiston, ja toisaalta historian itsensä avaavan silmäni. Ne rakkauden sokaisemat.

2. EKSYKSISSÄ VAATEHUONEESSA ELI TEORIAA METSÄSTÄMÄSSÄ

Matkallaan tutkimuksen eri vaiheissa tutkija kohtaa monia eri vaikeuksia. Yksi niistä, eikä varmasti vähäisin, on sopivan teoreettisen kehyksen löytäminen ja sen paikoilleen asettaminen. (Silverman:1985, 1-25) Jossain on joskus lukenut, että teorian voi ajatella olevan kuin naulakko, johon havaintojen vaatteet ripustetaan. Onhan ihan järkeenkäypää ajatella, että hyvät henkarit ja riittävä määrä naulakoita pitävät vaatteet paremmassa järjestyksessä ja ojennuksessa. Ainakin paremmassa, kuin epämääräisessä kasassa tuolin sarjalla. Teorian tarkoituksena onkin helpottaa hankittujen havaintojen järjestämistä ja lopullista hahmottamista. Se auttaa näkemään oleelliset asiat vähemmän tärkeiden runsaasta joukosta ja helpottaa luokittelemista. Vain harvoin teorian asema on tutkimuksessa se keskeisin. Paremminkin sen roolina on tutkijan ohjaaminen ja tien näyttäminen, perille pääsyn helpottaminen. Siis sukkia yhteen laatikkoon laittamaan ja alushousuja toiseen.

2.1 TARVITAANKO TEORIAA?

Millä tavalla lehtiartikkeleitani kaappiin laskostelin? Kuinka hahmottaa kulttuurista kontekstia ja merkityksiä, miten pysyisin järjissäni ja oikealla tiellä? On selvää, että avioeronkin todellisuutta ja tarinoita voisi tarkastella monesta eri näkökulmasta käsin ja mitä moninai-simmilla eri näyttämöillä. Naistenlehden tarjoama on vain yksi niistä. Päätin kuitenkin olla huolestumatta aineiston oikeellisuudesta tai arvokkuudesta, sillä ei ole olemassa vain yhtä vedenpitävää totuutta avioerosta. Mistään en voi tavoittaa sitä lopullista, kaikenkattavaa määritelmää, on vain valittava oma totuutensa muiden joukosta, yksi konteksti kontekstien kirjosta. Mikäli perheyden katsotaan olevan läsnä aina kun sen idea voidaan herättää henkiin, on eron kulttuuri heti siinä rinnalla. Siis, jos sosiaalinen todellisuus nähdään rakentuvan diskursiivisesti, on tutkimusaineistoa kaikkialla. (Jokinen & Juhila:1991, 57; Ritala-Koskinen:1991, 99; Silverman:1988, 261)

Loistava idea ja puutteellinen toteutus on onneton liitto (Ehrnrooth:1992, 31). Samaa voi sanoa niin aviopuolisoille kuin raakilelle tutkijallekin. Jotta puutteelliselta toteutukselta

vältyisi, on uhrattava aikaa analysoinnille. Sille, kuinka aineiston saa järjestettyä käsitteellisiin osiin ja koottua sitten uudelleen kuvauksiksi, empiirisiksi yleistyksiksi tai teoreettisiksi johtopäätöksiksi (Grönfors:1982, 154).

Kasvion (1982, 36) mukaan kaikessa tieteellisessä tutkimuksessa on tavoitteena tutkittavan todellisuuden käsitteellinen hahmottaminen. Alasuutarin (1995, 34-36) mielestä arvoituksen ratkaiseminen on laadullisen tutkimuksen jännittävin ja haastavin vaihe. Kerättyjen vihjeiden ja saatujen johtolankojen avulla suunnistetaan kohti aarretta ja mainetta ja kunniaa. Mitä parempi kartta ja useampia havaintoja, sen varmemmin arvoitus ratkeaa.

Moni kvalitatiivisen analyysin tekijä olisi säästynyt paljolta ahdistukselta, jollei olisi huomannut aineistoa olenkaan. Eikä ahdistuksen purkamiseen ja toisaalta maaliin pääsemiseen ole muuta keinoa kuin lukeminen ja lukeminen vielä senkin jälkeen. Aineisto on saatava puhumaan. (Grönfors:1982, 39; Potter & Wetherell:1987, 168)

Kvalitatiivisten menetelmien negatiivisena puolena on pidetty validiteetin puuttumista. Validiteetti osoittaa, miten pitkälle analyysissä käsitellyt indikaattorit ilmaisevat sitä, mitä niiden on tarkoituskin ilmaista. Aineiston sisäisessä validiteetissa on kyse siitä, ovatko teoreettiset ja käsitteelliset määritteet loogisia suhteessa toisiinsa. Onko aineistolle annettu tulkinta pätevä juuri tämän tutkimusasetelman valossa? Ulkoinen validiteetti ilmaisee teoreettisten johtopäätösten ja aineiston välisen suhteen. Siinä arvioidaan tietyn aineiston pohjalta esitetyn tulkinnan kattavuutta suhteessa aineiston ulkopuoliseen todellisuuteen. Mutta voiko täydellistä validisuutta koskaan edes saavuttaa? Ehkä onkin pyrittävä vain mahdollisimman kattavaan perustelemiseen. (Grönfors:1982, 173-178; Hoikkala:1992, 242; Jokinen & Juhi-la:1991b, 48)

2.2 APUNA VIISAAT MIEHET

Yhdisteleminen on aina ollut minulle mieleistä. Sellainen mukavasti hallittavissa oleva kaaos. Asiat ovat harvoin niin yksiselitteisiä ja suoraviivaisia, että niiden tarkastelemiseen riittäisi

jokin ainutlaatuinen teoria tai ajatusmalli; jokaisesta niistä löytyy jokin järjen hiven. Lähestyin nykyajan eroaltista ilmapiiriä usean eri näkökulman kautta. Syiden ja ”syyllisten” metsästäminen oli moniulotteista työtä.

2.2.1 ”I am what matters: I and you as my assistant; and if not You then some other You”

Beckin (1995b, 27) mukaan esimodernit, traditionaaliset yhteisöt olivat toiminnallisia, vahvoja yhteisöjä. Niissä vuorovaikutus perustui ihmisistä itsestään riippumattomin seikkoihin, kuten syntyperään. Tänäpä ei enää ole olemassa yhteisöllisyyttä samassa mielessä kuin ennen. Myös modernit yhteisöt: perheyhteisö, työyhteisö ja paikallisyhteisö ovat hajonneet ja kadonneet. Tätä yhteisöllisyyden rapautumista, muuttumista ja kevenemistä hän kutsuu yhteiskunnan individualisoitumiseksi. ”Yksilöllistyminen merkitsee ensinnä teollisen yhteiskunnan elämäntapojen riisumista puitteistaan ja toiseksi niiden puitteistamista uudelleen siten, että yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan, parsimaan ja paikkaamaan omat elämäkertansa.”

Samoin kuin modernisaatio 1800-luvulla hajotti feodaaliyhteiskunnan rakenteen ja tuotti tilalle teollisen yhteiskunnan, on modernisaatio nykyään hajottamassa teollista yhteiskuntaa ja ”toinen” moderni on syntymässä. Kehityksen kautta yksilöt ovat vapauttaneet itsensä yhteisöllisyyden siteistä. Avioliiton saralla kehitystä kuvastaa puolisoitten ja ennen kaikkea naisten oman valinnan merkityksen korostuminen suvun tahdon kustannuksella. Miehet ja naiset ovat vapautuneet perinteisistä, teollisen yhteiskunnan ydinperhettä varten luomista sukupuolirooleistaan.

On kuitenkin erotettava toisistaan negatiivinen ja positiivinen yksilöllistyminen. Toisaalta kehitys on siis merkinnyt vapautta johonkin. Vapautta teollisen yhteiskunnan sosiaalisista muodoista; vahvasta perheestä, luokasta, työyhteisöstä. Yksilöt ovat vaatineet mahdollisuutta hallita omaansa. Toisaalta on tapahtunut yksilöllistymistä jostakin, jotain, joka murentaa traditionaaliset yhteisöt ja hävittää niiden tuoman turvallisuuden tunteen. Tämä on ajanut ihmiset kohti uudentyypisiä sosiaalisia sitoumuksia ja ristiriitoja. Tältä kannalta katsoen

yksilöllistyminen ei perustu yksilöiden vapaisiin päätöksiin vaan meidät on tuomittu yksilöllistymään. Se merkitsee totunnaisen elämäkerran muuttumista valituksi itsemuokkaus-elämäkerraksi tai refleksiiviseksi elämäkerraksi. (Beck:1995b, 29) Ihmissuhteista, kuten myös avioliitoista on tullut mahdottomia mutta samalla välttämättömiä. Minä itse olen elämäni valtias, mutta niin kovin yksinäinen.

Roolien vapautuminen ja uusien mahdollisuuksien ilmaantuminen voivat olla elämää monimutkaistavia tekijöitä. Toisaalta ollaan vapaita tekemään omat, itsenäiset ratkaisut, toisaalta ollaan vastuussa omasta itsestä olosuhteiden puristuksessa. Tilanne rohkaisee yhä voimistuvaan yksilöllisyyteen, mutta samalla se luo ja tuottaa uusia riippuvuuksia. Olisi pystyttävä oman olemassaolon määrittelemiseen. Itsenäiset yksilöt tönivät toisiaan etsiessään itseään ja sitä suurta rakkautta. Ainoa oikeaa, josta rakkauslauluissa ja elokuvissa puhutaan. Muiden sosiaalisten siteiden puuttuessa läheisen ihmissuhteen metsästyksestä on tullut koko ihmisiän kestävä projekti; mitä itsenäisemmäksi tulemme, sen kovempi on etsintä. (Beck:1995a, 1-7)

Beckin (1995b, 1-7) mukaan ydinperheen raunioilla vallitsee kaaos. Perheen, yksilön henkilökohtaisen vapauden ja rakkauden kaaos. Vielä pölyävistä raunioista nousee hänen mukaansa uusi uljas perhe. Nyt vain erilaisia vaihtoehtoja tarjoavana ja uudelleen järjestäytyneenä. Nykyään puoliset menevät naimisiin suuresta rakkaudesta ja eroavat myös sen takia. Rakkaudesta on tullut entistä tärkeämpää ja samalla kertaa mahdottomampaa ja vaikeampaa kuin koskaan. Valinnan vapaus toi mukanaan joukon uusia ongelmia. Tunne-elämän ja henkisen minän tasapaino on yhä vahvemmin riippuvainen läheisen ihmisen tuesta. Olemme riippuvaisia rakkaudesta. Vain Hän kykenee tukemaan minua yhä nopeatempoista elämääni varten. ”My partner means the world to me and the sun and moon and all the stars as well”(Beck:1995a, 49).

Kehityksen tuloksena toisensa saavat puoliset eivät enää välttämättä jaa samoja kokemuksia, sosiaalista historiaa, kansalaisuutta tai uskontoa. Rakastavaiset ovat saaneet vapauden päättää itse ja samalla velvollisuuden pärjätä itse. Ulkopuolinen, suvun, perheen tai muun yhteisön tuki vähenee vähenemistään.

Romanttinen aviollinen rakkaus onkin saanut aivan uuden merkityksen; se on samalla oman minän etsintää. Rakkaus ja identiteetti ovat kietoutuneet tiukasti yhteen. Sinä olet samalla ideaalinen kuva Minusta, paremmasta minästäni. Uudenlainen rakkaus on samalla itsenäisten yksilöiden rakkautta; yksinäisyyttä kahdelle. Tapa löytää elämään jonkinlaista varmuutta ja turvaa. Rakkaus on nyky-yhteiskunnan maallinen uskonto. Se saa meidät tuntemaan itsemme elinvoimaisiksi ja oleviksi, se on ainoa tapa todella kohdata toinen ihminen -ja itsensä. Jos kristinuskko luo meihin toivoa elämästä kuoleman jälkeen, on rakkaus osoittamassa, että elämää on myös ennen kuolemaa. (Beck & Beck-Gernsheim:1995a, 48-51, 168-178)

Ennen avioliitossa vallinneet säännöt ja se oikea tapa toimia olivat molemmille puolisoille itsestään selvyyksiä. Asioista ei tarvinnut edes puhua, eikä puhuttu. Modernin parin arjen täyttävät suuret sanat, korkeat odotukset ja toiveet. Kyse ei ole enää rakkauden puheesta vaan diskurssista rakkauden diskurssista. Kaikesta on keskusteltava, kaikki on puhuttava selväksi, lähinnä itselle. Kun naiset näkevät itsensä autonomisina ja tasa-arvoisina, he eivät enää tyydy toisten tekemiin ratkaisuihin omien toiveidensa kustannuksella. Jos suhde ei tyydytä tai se tuottaa pettymyksiä, erotaan ja etsitään muita vaihtoehtoja. Kukapa tyytyisi huonoon kopioon siitä Oikeasta. (Beck & Beck-Gernshaim:1995a, 90-94) Woody Allenin sanoin: ”Sydän on erittäin joustava lihas.”

2.2.2 Puhtaita suhteita

Avioliitto ei aina ole ollut naiselle mikään toiveiden täyttymys. Ainakaan tunnetasolla. Se on kuitenkin ollut tehtävä, joka on hoidettu tunnollisesti ja huolella, kyselemättä ja kyseenalais- tamatta. Nykyään avioliitto on kompleksinen kokonaisuus vuorovaikutuksia, joita täytyy jatkuvasti työstää ja selvittää, keskustella. Yksityiselämästämme on tullut avoin projekti, joka luo uusia ahdistuksia ja vaatimuksia. Sitoutuminen ja intiimi läheisyys eivät tunnu olevan lainkaan ongelmattomia tavoitteita. (Giddens:1992, 8)

Termi seksuaalisuus ilmestyi käyttöön nykyisessä merkityksessään ensimmäisen kerran

1800-luvulla. Koskaan aikaisemmin ei seksuaalisuuteen oltu myöskään kiinnitetty niin paljon huomiota. Naisten ominaisuutena sukupuolisuutta ja seksuaalista käyttäytymistä ei kuitenkaan vielä haluttu nähdä. Avioliitossakin seksuaalisuus merkitsi tuolloin vain ja ainoastaan suvun jatkamista ja perheen perustamista. Samoihin aikoihin henkilökohtainen kosiskelu alkoi korvata sukujen solmimia avioliittoja. Ensimmäistä kertaa henkilökohtainen harkinta ajoi avioitumisasiassa taloudellisten sopimusten edelle. (Giddens:1992, 21-26)

Tuolloin perhesuunnittelun alkutuulet alkoivat voimistua ja ehkäisyn kehittyminen pääsi vauhtiin. Mahdollisuudet lapsiluvun hallitulle pienentämiselle olivat olemassa. Eihän ahkeria apulaisia ja työvoimaa enää tarvittu niin kipeästi, kuin maatalousyhteiskunnan aikana. Tosin vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen perhesuunnittelu tuli yleisemmin hyväksytyksi läntisessä maailmassa. (Giddens:1992, 21-26)

Sukupuolielämästä tuli vapaampaa, alttiimpaa uusille vaikutteille, avoimppaa muutoksille. Siitä tuli yksilön omaa omaisuutta. Ehkäisymenetelmien kehityttyä nykytasolle, sukupuoli-elämä on täysin autonomistunut. ”Muoviseksin” tai paremminkin turvaseksin aikakautena seksuaalinen mielihyvä ei naisen osalta ole enää yhdistettynä pelkoon raskaudesta. Olosuhteet sukupuolielämän näyttämöllä ovat tasapuolistuneet. Edes AIDS:in pelon ei voida katsoa vastaavan naisia vuosisatoja vanginneen epävarmuuden ja pelon tunnetta. Tautihan ei tunne eroa miehen ja naisen välillä. (Giddens:1992, 27)

Suhtautuminen seksuaalisuuteen ja sukupuoliseen kanssakäymiseen yleensä, on muuttunut naisten kohdalla huomattavasti miehisiä mielipiteitä enemmän. Nykyään naisillekin sallitaan ennen avioitumista seksuaalisia kokemuksia ja muitakin suhteita. Neitsyyttä ei enää edellytetä, ainakaan virallisesti. Aviolliseen säätyyn astuvat puoliset tuovat nykyään suhteeseen mukanaan entistä enemmän kokemuksia ja tietoa. (Giddens:1992, 10-12) Molemmat tietävät, mistä on kyse.

Giddens kuvailee kirjassaan *The Transformation of Intimacy* yksilöllisen vapautumisen mukanaan tuoman romanttisen rakkauden ja nyky naisten vaatiman puhtaan suhteen eroja. Hä-

nen mukaansa romanttisen rakkauden on parisuhteessa katsottu tarkoittavan jotain, joka tekee elämästä täydellisen. Se on rakkautta ensi silmäyksellä, sielujen sympatiaa, ikuista rakkautta, joka edellyttää itsetutkiskelua ja omien tunteiden tiedostamista. Jotta pitkäaikainen suhde toiseen ihmiseen olisi mahdollista, on oltava selvillä omista tunteistaan. Romanttinen rakkaus on yhdistetty rakkaudeksi, jota vain täydellinen aviollinen suhde voi tarjota. Se merkitsee samalla äitiyden tuomaa onnea ja äidin rakkautta lapsiaan kohtaan. Näillä korkeilla tavoitteilla avioliitosta tuli jälleen ennen kaikkea naisten tavoittelema maallinen taivas. Toisaalta se on ollut mukana asettamassa naista takaisin omalle vanhalle paikalleen, kotiin. Toisaalta kestävän ja tunnepohjaisen suhteen luomisen on katsottu olevan mahdollista vain suhteeseen itseensä liittyvien ominaisuuksien kautta. (1992, 46)

Erotuksena romanttiselle rakkaudelle hän puhuu puhtaasta suhteesta, joka perustuu haluun ja tarpeeseen ryhtyä suhteeseen sen itsensä vuoksi. Kyseessä on emotionaalisesti ja seksuaalisesti tasa-arvoinen suhde. Edellytyksenä suhteen jatkumiselle on, että se jatkuvasti uusiutuu ja täyttää molempien osapuolten sille asettamat vaatimukset. Itsenäiset, oman voimansa huomanneet naiset eivät enää tyydy aviolliseen säätyynsä pelkän nimen ja kunnian takia. Jatkuva refleksiivinen oman minän metsästys tuottaa uusia kysymyksiä ja vaatimuksia ja saa meidät kyseenalaistamaan kulloisenkin elämäntilanteemme. (Giddens:1992, 58)

Meillä Suomessa avioehdon tekeminen liittoa solmittaessa on yleistynyt. Siinä ei enää katsota olevan mitään erikoista, kysehän on vain yhdestä paperista muiden joukossa. Ja eihän sitä koskaan tiedä. Avioehdon tekeminen ei toki estä liittoa uppoamasta, mutta ainakin se tekee mahdollisesta onnettomuudesta taloudellisesti vähemmän tuhoisan. Kenties alitajuisesti ollaan sopeutumassa siihen, että elinikäisen sitoutumisen sijasta avioliitosta on tullut määräaikainen sopimus. Voimassa vain niin kauan, kun tietyt ehdot ja olosuhteet täyttyvät.

Traditioiden romahdettua minän rakentamisen refleksiivisestä projektista on tullut ihmiselle tärkeä haaste. Jälki-traditionaalinen elämänjärjestys on kuitenkin Giddensin mielestä hyvin negatiivisesti väritynyt. Tuttujen toimintatapojen puuttuessa addiktoituminen, kiinnittyminen mihin tahansa on puolustusreaktio minän hämärtymisen pelosta. Addiktiivisen riippu-

vuoden kohteena voivat huumeiden, ruoan, työn, tupakan, uhkapelin ja shoppailun lisäksi olla myös ihmissuhteet. Yhä uudet ja uudet suhteet ovat tapa saada ja kokea valtaa. Pahimmassa tapauksessa tuloksena on minuuden vahingoittuminen ja oman elämän hallinnan kadottaminen. (1992, 66-76) Se mitä niin väsymättä etsitään on unelmien rakastajan ja parhaan ystävän yhdistelmä. Tälle retkelle onkin syytä varustautua tukevilla eväillä.

2.2.3 Avioerot osana elämänpolitiikkaa

Elämänpolitiikassa on kyse minästä, identiteetistä, itserefleksiivisyydestä ja elämäntyylisestä. Se on elämää koskevien päätösten politiikkaa. Jotain, joka auttaa ihmistä hallitsemaan elämänsä; vaikeuksineen ja tavoitteineen. Elämänpolitiikan edellytykset syntyvät jälkitraditionaalisessa, vaihtoehtojen yhteiskunnassa. Selvät periaatteet ja jäykät auktoriteetit ovat antaneet tietä yksilöllisille valintatilanteille ja jatkuville neuvotteluille. Moraalikoodien puuttuessa on pakko punnita ja pohdiskella. Sekopäisyyteen asti. (Roos:1996, 210-211)

Giddensiläisessä elämänpolitiikassa luodaan uutta moraalista perustaa valinnan vapauden, uusien resurssien ja riskien maailmassa. Teoksessaan *Beyond left and right* (1994, 169) Giddens hahmottaa elämänpolitiikan kannalta keskeisiksi elämänalueiksi perheen, työn, sukupuolen ja sukupolven. Malliin liittyy käsite ”toisten mahdollisuuksien politiikka”, joka korostaa uusia mahdollisuuksia jokaisessa neljässä kuvion kärjessä. Me emme ole enää sidottuja yhteen ennakoitavaan ja yhteiskunnallisesti kattavaan elämäntarinaan ja ainoaan vaihtoehtoon. Uudelleen aloittaminen tai uuden suunnan valitseminen on aina mahdollista. Mitä vain kolhiintuneen identiteetin ja horjuneen itsekunnioituksen eteen! Kaiken tämän viimekätisenä tavoitteena on kadonnan onnen metsästyks.

Roosin (1996, 212) mukaan yksi vaihtoehto hahmottaa elämänpolitiikkaa on nähdä se yksilöllisiin valintoihin, valintatilanteisiin, habitukseen ja elämäntyyliin liittyvänä ilmiönä. Tällöin elämänpolitiikka olisi pikemminkin elämänhallintaan ja sen edellytyksiin vaikuttamista. Tämä taas edellyttää refleksiivisyyttä, todellista valinnan tekemistä.

Yhteiskuntaa voi tarkastella kahdesta toisiinsa kietoutuneesta, mutta silti erillisestä perspektiivistä. Systeemi on objektiivinen rakenne joka ilmenee erilaisina ulkoisina suhteina ja toimintoina. Elämismaailma taas perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon. Kummassakin on kyse samoista, vain eri näkökulmista tarkasteltavista ilmiöistä, ei sinällään mistään hyvän ja pahan erottelusta. (Roos:1996, 218)

Roos on halunnut nelikentällään osoittaa ja hahmottaa elämänpolitiikan kokonaisuutta ja ristiriitaisuutta. Kenties jälkitraditionaalinen yhteiskunta ei olekaan vain onnen ja autuuden refleksiivinen satama. Hyvät perspektiivit tuottavat hänen mukaansa aina joukon pahoja vastavaikutuksia.

ELÄMISMAAILMA

*identiteetti

*puhtaat suhteet

*elämänhallinnan

refleksiivisyys

*toiset mahdollisuudet

SYSTEEMI

*psyhyken kosmetiikka

*kompulsiivinen kulu-
tus

*addiktiot

*normaalielämäkerrat
(1996, 222)

Avioerojen määrän lisääntymistä ja toisaalta suhtautumisen muutosta avioliittoinstituutiota ja eroja kohtaan voidaan sitäkin tarkastella samaisen nelikentän lävitse. Elämänhallinnan refleksiivisyys voidaan nähdä mahdollisuutena vaikuttaa itse oman elämänsä kulkuun. Naisilla on nykyään mahdollisuus valita puolisonsa, lastensa lukumäärän ja uransa. Tai erota silloin kun siltä tuntuu. On vapaus valita ja seurata oman itsenä ääntä. Rajan takana on vastassa addiktoituminen, riippuvuus ihmissuhteesta, läheisyyden tunteesta. Yksinäisyyden pelko ja toisaalta uuden, vapaan elämän tyhjiys saattavat johtaa loppumattomaan etsinnän ketjuun.

Kukapa ei olisi halukas tarttumaan toiseen mahdollisuuteen. Johonkin uuteen. Emme enää ole sidottuja yhteen ainoaan elämänkulkuun, työuraan tai ihmissuhteeseen. Vastamäkiin juuttuneet puoliset voivat lähteä seuraavasta risteyksestä eri suuntiin ja antautua uuden tunteen vietäviksi. Mutta onko meistä vapaiksi ratkaisijoiksi? Kuinka monesta lopultakaan on oman elämänsä sankariksi? Vaikka puolisosta nykyään irtaannutaan yhä useammin, on avioliitto ja ydinperhe edelleen monen haaveissa ja ihanteena. Avioero merkitseekin monesti vain uuden avioliiton alkua. Normaalielämäkerrat seuraavat toinen toisiaan. Toisaalta mahdollisuuksien olemassaolo ja tietoisuus jostakin uudesta ja tyydyttävämmästä saattaa olla ahdistavaa. Elämän ennustettavuus on kadonnut mutta toiveet pysyvät ja kovenevat. Olenko ainut onneton arkeen juuttunut kaiken uuden ja yksilöllisen keskellä?

2.2.4 Pelin uudet säännöt

Baumanin mukaan siirtyminen modernista postmoderniin merkitsee suuntatietoisuuden hämärtymistä. Suoraviivaisen etenemisen sijaan elämä on jatkuvaa kiertoliikettä ja kierrätystä. Pysähdyksissä ei olla mutta seuraavaa suuntaa on yhä vaikeampi aavistaa.

Nykyelämää kuvaava piirre on ajan viipaloituminen lyhytkestoiksi episodeiksi. Elämäkulun ennustettavuus on mahdotonta ja kait turhaakin. Mitä tahansahan voi tapahtua. Iskulauseena on ”eletään päivä kerrallaan”. Elämä on yhtä kaaosta, mutta Baumanin mukaan hyväksytyä sellaista. Tietoisesti ajatellaankin, että mikään ei ole ikuista. Elinikäinen virka kuulostaa eilisen todellisuudelta, omistusasunnon hankinta käy yhä vaikeammaksi päätökseksi monien muuttojen myötä. Puolison vaihtuminen alkaa sekin olla enemmänkin sääntö kuin poikkeus. Kaikelle on aikansa. Liian pitkään jatkuessaan mikä tahansa alkaa pitkästyttää nykyihmistä. (1996, 182-186)

Elämä on siis muuttumassa selkeäsuuntaisesta vaelluksesta irrallisten episodien sarjaksi. Pelissä, jonka säännöt ovat jatkuvasti muutoksen alaisena, ovat pelaajatkin levottomia, lyhytjänteisiä ja sitoutumattomia. Mutta taitoa vaeltaminen vaatii. On ratkaistava, kuinka saavuttaa tasapaino läheisyydenkaipuun ja itsenäisyyden aallokoissa.

Baumanin mukaan (1996, 183-184) edellytyksenä onnistuneelle retkelle on eräänlainen kohtaamattomuuden taito. Tämän onnistumiseksi nykyihmisellä on kiire tuottaa hetkellisiä, ”kunnes toisin ilmoitetaan” identiteettejä. Mitään varhaisessa elämänvaiheessa valittua elämänprojektia ei välttämättä ole olemassakaan. Aikojen ja paikkojen läpi kuljetaan sillä samalla vauhdilla kuin identiteettienkin. Näin ollen mitään ei tarvitse tehdä ikuisesti siitä yksinkertaisesta syystä, että mitään ei voi tehdä ikuisesti. Korvaamaton on mahdoton olotila. Kaikki tämänhetkinen on ennen pitkää tulevan mennyttä, jotain joka ei sido tulevaisuutta sen enempää kuin menneisyys sitoo nykyhetkeä.

Nykyinen elämänmeno on jatkuvaa liikkeellä oloa. Osoitteiden vaihtuessa ja paikkojen muuttuessa ei mihinkään ehdi kummemmin kiintyä. Ei edes puolisoihin. Tragedian hetkellä menetys saattaa siksi olla helpompi kestää. Itsensä määrittäminen ja identiteetti eivät silti toki ole menettäneet merkitystään. Se on tehtävä, jota on jatkuvasti valvottava ja josta ei voi koskaan luopua. Minän rippeiden kokoaminen on vain entistäkin tuskallisempaa. (Baumann:1996. 182)

3. DISKURSSIANALYYSI SIIVOUSTA HELPOTTAMASSA

Naistenlehdet kainalossa tutustuin joukkoon diskurssianalyysiä käsitteleviä kirjoja. Sain selville, että ”tajuaminen” perustuu kielen käyttöön, sen käsitteellisiin luokituksiin ja merkityksiin. Että näkökulma, johon diskurssianalyttisessä tutkimuksessa nojataan, on sosiaalinen konstruktionalismi. Siinä kielen käyttöä ei tarkastella siltana todellisuuteen tai polkuna tekstin ”taakse”, olemukseen ja ilmiöihin, vaan osana todellisuutta itseään. Keskitytään itse tekstiin ja puheeseen ja siihen, kuinka sitä voidaan lukea. Sosiaalisesti tuotettu teksti on arvo, lähtökohta ja todellisuutta itsessään, ei niinkään väline tai alkusoitto todellisuuden tutkimiseksi. Tutkimusongelman hahmottamisessa annetaankin etusija diskurssille ja sen muodostamisen ja tehtävän suhteelle. Ollaan kiinnostuneita niistä välineistä, joita ihmiset käyttävät jokapäiväistä elämäänsä luodakseen.

Diskurssianalyysistä ei voi puhua yhtenä selvänä menetelmänä tai tapana tehdä tutkimusta. Nimikkeen alla kulkee hyvinkin erilaisia suuntauksia. Se on monitieteinen tutkimusala, joka tutkii tekstejä ja puhetta kaikista näkökulmista. Diskurssianalyysillä ei olekaan traditionaalisessa mielessä yhtä pitävää metodia, vaan se on nähtävä laajana teoreettisena viitekehyskehyksenä, niinä puitteina, joilla hahmotetaan diskurssin luontoa ja roolia sosiaalisessa elämässä. (Jokinen & Juhila:1991b, 37-38)

Viitekehukseen kuuluu ajatus siitä, että kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta, että kielen käyttö on seurauksia luovaa. Lisäksi oletetaan, että ihmiset kiinnittyvät eri tavoin näin syntyviin erilaisiin merkitysjärjestelmiin ja elämässään ja toiminnassaan monin keinoin kielen tuottamia merkityksiä toteuttavat. Aina kulloisenkin tilanteen vaatimusten mukaan. Ihmisten toiminnan voidaan myös olettaa olevan vahvasti kontekstisidonnaista. Näistä erilaisista painopisteistä ja menetelmällisistä sovellutuksista on valittava se parhaiten sopiva. Oman tien löytäminen on kiinni valinnasta.. (Jokinen ym.:1993, 9-47; Potter & Wetherell:1987, 9, 53; Silverman:1985, 106, 149)

Tämän väljän tutkimustavan keskeisen analyysin kohteena ovat inhimillisessä toiminnassa syntyvät, uusiutuvat ja purkautuvat merkitysjärjestelmät eli diskurssit. Diskurssit voidaan nähdä myös kommunikatiivisena tilanteena tai aktina jolloin puhe itsessään käsitetään vuorovaikutukseksi. Jokinen ja Juhila(1991a, 15) määrittelevät diskurssit alustavasti säännönmukaisista merkityssuhteista muodostuviksi erottelujen systeemiksi. Kyse on myös siitä, kuinka näitä diskursseja voidaan parhaiten tutkia ja kuinka muut ihmiset saadaan vakuutettua tulosten aitoudesta. Meitä ympäröivä sosiaalinen todellisuus rakentuu ja hahmottuu juuri erilaisten diskurssien kautta. Ovathan kielen käyttö ja muu todellisuus erottamattomia elementtejä. Asiat merkitsevät meille jotain niille antamiemme erilaisten merkityssysteemien kautta. (Hoikkala:1992, 142; Jokinen & Juhila:1991b, 37-38; Parker:1992, 5; Potter & Wetherell:1987, 6-7, 175)

Kieli on keskeinen elementti kaikessa toiminnassamme. Jopa niin oleellinen, että se koetaan helposti itsestäänselvyytenä. Kieli on sellaisenaan sosiaalista todellisuutta ja esiintyy moninaisina sosiaalisina käytäntöinä. Me vietämme suurimman osan sosiaalisesta elämästämme puhumalla ja kuuntelemalla muita, lukemalla, televisiota katsellen tai gradua kirjoittaen. Kieli voi määrätä käsityksiämme ja havaintojamme asioista ja saa samalla tapahtumat toteutumaankin. Toisaalta se tuottaa sosiaalista vuorovaikutusta ja auttaa meitä luomaan mitä erilaisempia maailmoita. Kielen käyttö ei siis ainoastaan kuvaa ilmiöitä ja tapahtumia, vaan samalla rakentaa ja uusintaa todellisuuttamme. Käyttäessämme kieltä konstruoinme eli merkityksellistämme asiat joista puhumme tai kirjoitamme.

Kokoamani lehtiartikkelit kertovat omalla tavallaan avioeron kulttuurista ja ovat oman aikansa avioerokeskustelun muodostajia. Kuten kenties minäkin osaltani tämän gradun kautta. Juuri tällaisesta kielestä diskurssianalyysi on kiinnostunut. Elävästä ja käytäntöjä luovasta. (Jokinen & Juhila & Suoninen:1993, 18; Potter & Wetherell:1987, 9; Suoninen:1992, 13)

Tämä monimuotoisen tarkastelun kautta lähdin artikkeleitani lukemaan. Sen sijaan että olisin arvaillut sitä, mitä ihmiset mielessään kokevat, erittelin sitä miten erosta lehtien sivuilla todella kirjoitetaan. Ajatuksena on, että eri aikoina tuotettu puhe avioeroista ei ilmaise ainoas-

taan kirjoittajansa sisäisiä tunnetiloja vaan osallistuu samalla kaiken yhteiskunnassa vallitsevan puheen ja toiminnan kokonaisuuteen ja sen muodostamiseen. (Peräkylä:1990, 12) Siis, miten avioeron diskurssit aktualisoituivat juuri näissä sosiaalisissa käytännöissä?

3.1 DISKURSSIANALYYSIN TAUSTALLA

Diskurssianalyysin teoreettisen maailman taustalla on nähtävissä piirteitä ja muotoja monenlaisesta sosiologisesta perinteestä. Kulttuurintutkimus on se avara risteysasema, jolta diskurssianalyysinkin juna lähtee. Ehkä yksi näkyvin taustavaikuttaja ja ajatusten antaja on ollut Harald Garfinkelin etnometodologia.

Kulttuuri on jotakin, joka ympäröi meitä kaikkialla ja kaiken aikaa. Se voidaan määritellä eri merkkisuhteiden ja niille annettujen tulkintojen kokonaisuudeksi, joka on alati muutoksen alaisena. Kulttuuri on yleisen ymmärryksen systeemi. Se on jonkin yhteisön piirissä omakuttu elämäntapa, maailman hahmottamisen tapa. Jos osoitamme erilaisten pakkojen ja tapojen rakenteen ja yhteiskunnallisen ehdollisuuden, pääsemme käsiksi kulttuurin kuviin ja uudenlaisen toiminnan mahdollisuuksiin. Kulttuurintutkimus etsiytyy mielellään ilmiöihin, jotka ovat yleisesti tiedossa, mutta huonosti tiedostettuja. Ilmiö tehdään ymmärrettäväksi juuri hahmottamalla ne yhteiskunnalliset reunaehdot, joiden ohjaamina ihmiset käytännössä toimivat. Näin teko selitetään sen kautta, mitä se osallisilleen merkitsee. (Alasuutari:1989, 270; Heiskala:1992, 9; Silverman:1985, 118)

Kulttuurisista ilmiöistä puhuttaessa on kyse ajattelutavasta, joka Alasuutarin (1995, 46-51) mukaan ottaa merkityksen käsitteen ja yhteiskuntaelämän merkitysvälitteisyyden vakavasti. Kyse on siitä, kuinka ”normaalius” saadaan nousemaan esiin ilmiöiden joukosta erojen kautta. Ajattelutavassa korostetaan sitä, että todellisuus on olemassa meille niiden tulkintojen ja merkitysten kautta, joilla arkea ymmärrämme.

Etnometodologiassa tutkija pyrkiikin kokoamaan ne tulkintasäännöt, joilla arkielämän tilanteita hahmotetaan. Garfinkelin mallien mukaan etnometodologiassa tärkeänä pidetään pai-

kallista, sosiaalisissa konteksteissa tapahtuvaa merkitysten määräytymistä, sitä, mikä saa meidät ymmärtämään jokapäiväisessä toiminnassa toisiamme ja itseämme. Heiskalaa (1992, 13) lainatakseni, ”mikään toiminta ei olisi mahdollista elleivät toimijat jatkuvasti tekisi ympäröivän maailman merkeistä merkitysarvioita, jotka pyrkivät olemaan riittävän täsmällisiä ja riittävän intersubjektivisia kulloisenkin tilanteen kaikkiin käytännön tarpeisiin.” Me ymmärrämme toisiamme sosiaalisissa tapahtumissa muotoutuneiden ja opittujen rakenteiden avulla. (Alasuutari:1989, 270-271; Forsberg:1991, 111-112)

Garfinkell kehitti tätä ajattelua kansanmenetelmänä. Refleksiivisyytensä ansiosta tässä menetelmässä tulkinnassa pyritään aina kulloisenkin tilanteen riittävän tarkkaan tulkintaan. Ja vielä sellaiseen lopputulokseen, joka on tarpeeksi yhtenäinen muiden läsnäolijoiden tuottaman tulkinnan kanssa. Kaikki tämä tapahtuu tietoisuutemme ulkopuolella, automaattisesti jokaisen yksilön luovassa tajunnassa. Ollaan kiinnostettu niistä tavallisen ihmisen metodeista, joita käytetään niin järkeistämään kuin tuottamaan jokapäiväistä sosiaalista elämää. Me yritämme jatkuvasti selvittää, mitä tapahtuu, mitä on tekeillä ja käytämme näin keräämämme ymmärrystä oman käytöksemme raaka-aineena. Juuri tilanteeseen sopivan käytöksen. Yksinkertainenkin arkinen keskustelu käy mahdottomaksi ilman osapuolten ylläpitämiä vastavuoroisia katsantotapoja. On huolehdittava samanlaisten taustatietojen ja olettamusten olemassaolosta. (Heiskala:1992, 14; Mäkelä:1991, 5; Potter & Wetherell:1987, 18)

Etnometodologia luottaa ihmisten ajattelun ja käyttäytymisen tarkoituksellisuuteen. Jokainen meistä on täysin kykenevä ja oikeutettu selitysten ja sisältöjen antaja kulloinkin ilmaistuille asioille. Toisaalta, vain ja juuri yksilön antamalla yleistyksillä on jotain sijaa ja arvoa. Jokapäiväisen elämän sosiaaliset rakenteet ja prosessit ovatkin itseasiassa yhtä kuin yhteisön jäsenten rationaalinen tapa jäsentää elämäänsä. (Grönfors:1982, 22-23)

Nykyisin etnometodologian perinnettä pitää voimakkaimmin yllä tämän lähestymistavan pohjalle rakentunut ns. keskusteluanalyysin perinne. Sen sosiaalisen toiminnan tutkimuksen päämääränä on paljastaa ne menetelmät, joiden avulla ihmiset arkitoimintaansa tuottavat ja ymmärtävät. (Peräkylä:1992, 265)

3.2 OMAN AIKANSÄ LAPSIA...

Elämämme saa sille ominaiset piirteensä juuri tässä ajassa ja tässä paikassa. Se, kuinka ympäröivää todellisuutta ymmärrämme ja tuotamme, asioille antamiemme merkitysten muoto ja tulkinta, ne kaikki perustuvat omaan historiallisuuteemme. Yksilön tuottama tulkinta perustuu sosiaalisesti opittuihin tulkintasääntöihin. Merkitysten tilanteittainen tulkinta ja kulttuurisesti jaetut koodit eivät voi olla toisistaan täysin riippumattomia. Nämä omaksumamme tulkintamallit ovat useinmiten tiedostamattomia taustavaikuttajia. Ne käyvätkin ilmi vasta väärinkäsitystilanteessa, kun osapuolet käyttävät erilaisia tulkintasääntöjä. Toimintamme ei koskaan tapahdu sosiaalisessa tyhjiössä. (Heiskala:1992, 17; Hoikkala:1987, 180; Mäkelä:1987, 4; Peräkylä:1992, 265.)

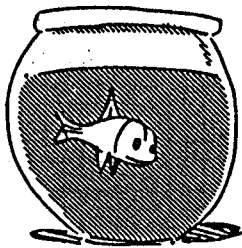
Diskurssianalyysissä analyysin menestyminen ei ole kiinni aineiston koosta. (Potter & Wetherell:1987, 161) Kyse on enemmänkin siitä, kuinka sen onnistuu toteuttamaan. Vaikka suhteessa aineiston muotoon ja hankintaan ollaan avoimia, on suhtautuminen analyysiin tiukempaa. Olennaista on se, ettei aineiston ulkopuolisilla tekijöillä saa olla analyysiin vaikutusta; ei pidä liukua tekstin taakse vaan on pysyttävä kiinni empiriassa, aineistossa itsessään. Täten aineiston diskurssianalyttinen lukutapa merkitsee tekstien ”analysoimista sosiaalisena todellisuutena sinänsä ja myös sitä rakentavina selontekoina” (Jokinen & Juhila:1991a, 59). On pyrittävä unohtamaan olemassa oleva ja tuottamaan uutta tulkintaa. Olennaista ei ole myöskään pohtia puhujien ja kirjoittajien puheen totuutta tai värittyneisyyttä erilaisissa yhteyksissä.

Tulkinnassa ei ole tarkoitus lähteä liikkeelle mistään valmiista tieteellisistä teorioista tai arkipäivän käytännöissä vakiintuneista käsitteistä käsin. Tietty esiyymmärrys ja etukäteisorientaatio on kuitenkin kiistatta aina olemassa. Sen vangiksi vaan ei saisi jäädä. Jokisen & Juhilan (1991a, 59-65) mukaan yksi itsestäänselvyyksien kyseenalaistamiskeino on ilmiön esiintymisen tai esiintymättömyyden sekä muutoksen historiallinen ja kulttuurisidonnainen tarkastelu. Tämän etäisyyden etsiminen ja erilaisuuksien näkeminen oli minunkin tavoitteenani.

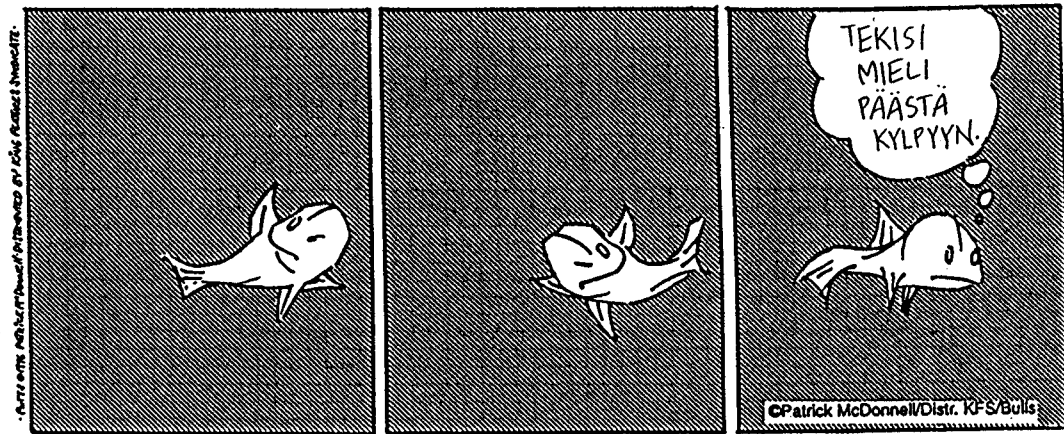

Maaliviivalla hämöttää tavoiteltu päämäärä; aineiston tietoinen merkityksellistäminen.

Asiat jotka meille näyttäytyvät niin tuttuina ja selvinä, eivät koskaan voi olla vapaita niistä merkityksistä, joita me inhimillisessä elämässä rakennamme. Sanojen ja rakenteiden kulttuuri- ja kontekstisidonnaisuutta voi ymmärtää vasta, jos voi tarkastella tätä kaikkea ulkopuolelta. Siis Heiskalaa (1992, 248) lainaten: ”Mistä kala tietää olevansa vedessä?” Asioiden normaalikulun luonne paljastuu vasta erilaisuuden kautta. Kala voi tulla tietoiseksi vedestä vain jouduttuaan kuivalle maalle. Ja opiskelijatyttö keskisuomalaisen kielen autuudesta vasta jouduttuaan keskelle Turkua. Kala ja minä olemme kohdanneet eron. Ehkä erilaisuuksien etsinnän jälkeen samanlaisuuskin näyttää merkittävämmältä. Ainakin kalan mielestä.

9/1

Se konteksti, ympäristö, jossa tiettyjä havaintoja tarkastellaan, on otettava tässäkin tutkimuksessa huomioon. Ei ole kyse niinkään siitä, miksi ymmärrämme toisiamme, vaan niistä organisationaalisista muodoista, jossa ymmärrys saavutetaan (Silverman:1985, 118). On suhteutettava avioeropuheet siihen ajalliseen kategoriaan ja kulttuuriseen paikkaan, jossa ne ovat syntyneet. Olen valinnut diskurssianalyysin tarjoamasta silmälasivalikoimasta juuri ne, joilla puhe kiinnitetään yhteiskunnalliseen alustaansa ja historialliseen paikkaansa; kulttuuriseen kontekstiin. Analyysin kannalta se tarkoittaa sitä, että tulkinta edellyttää kulttuuristen tapojen ja yhteiskunnallisen ilmapiirin tuntemista. (Jokinen ym.:1993, 32) Sukellus avioliiton, perheen, naiseuden ja avioeron historiaan ja kehityskulkuun tekee nykyajan näkyväksi.

Kuten Wetherell & Potter (1992, 217) katsovat rasismia koskevassa tutkimuksessaan ra-

sismin olevan enemmänkin sosiaalinen ja rakenteellinen, kuin persoonallinen tai psykologinen ilmiö, ei avioerojen merkitystä voi sitäkään tarkastella yhteiskunnan muusta kehityksestä irrallisena totuutena. Jokisen ym. (1993, 34) mukaan olen siis valinnut "luovaa spekulatiivisuutta" painottavan analyysistrategian. En yritäkään sulkea arkitiedon vaikutusta ulos, vaan luen tekstejäni tietoisena perheen ja naisen historiasta, avioliiton kehityksestä ja eron kehityksestä kulttuurista.

3.3 ....JA TIETENKIN RIITELEMÄSSÄ ELI ERILAISIA IKKUNOITA

Vaikka käyttämämme ja tuottamamme merkitykset ovatkin riippuvaisia ajasta ja paikasta, kulloisestakin estraadista, ei tämäkään kokonaisuus ole ristiriidaton. Osaamme määritellä todellisuutta monilla, keskenään kilpailevillakin tavoilla. Puhumme samoista asioista eri tavoin eri tilanteissa; erilaisten selontekojen olemassaolo ei ole mahdotonta. Mikä on se puhe, jota kulloinkin kuunnellaan? Mille määrittämisille puheenvuoro annetaan? Kuinka ihmiset liikkuvat eri diskursseista toiseen? Toisaalta on pidettävä mielessä, ettei kyse ole puheen totuusarvon punninnasta vaan tekstin ja puheen luonteen määrittämisestä (Mäkelä:1992, 48).

Tähän liittyy ajatus kielen funktiosta. Me käytämme kieltä tehdäksemme asioita, sitoudumme jatkuvaan tulkintaan saadaksemme aikaan merkityksiä ilmaisuille. Konteksti tuo tarvittavaa valoa hämärään. Tuloksena on monia erilaisia totuuksia ja todellisuksia. Puhumalla tulkitsemme ja rakennamme versioita sosiaalisesta maailmasta, käytämme kieltä ilmaistaksemme itseämme usealla eri tavalla. Kieli on siis jotain, jota rakennetaan ja joka rakentaa samalla itse. (Potter & Wetherell:1987, 23, 32-36) Mikä on se tapa, jolla avioeroista tässä tutkimuksessa puhutaan?

Puheessa ja puhumisessa on siinäkin kyse vallasta. Mäkelä (1995, 248-249) väittää Pierre Boudieun sanoin, että kielen symbolinen valta ja sen tehtävät sosiaalisen elämisen uusintamisessa ovat tästä esimerkkejä. Kielenkäyttö luo ryhmäidentiteettiä. Siksi kamppailu kielellisestä vallasta on samalla taistelua poliittisesta ja ideologisesta vallasta. Kulttuuria ei ole ilman kieltä.

Samaan muotoiluun liittyy myös ajatus yhteiskunnallisen toiminnan palautuvuudesta eli rekursiivisuudesta. Ihmisiä ei nähdä vain olosuhteiden uhreina vaan ympäristöään tarkkailevina, ajattelevina ja toimivina olentoina. Osallisina, jotka kykenevät muuttamaan todellisuuttaan ja halutessaan tekemään toisin. Juuri valta tekee ihmisestä tekijän (Ilmonen:1995, 319). Kenties mielenkiintoisimpia diskursseja ovatkin juuri ne, jotka ovat kietoutuneet jollain tavalla eri instituutioiden rakenteeseen; legitimoivat ja selittävät niitä. Analyysissa voikin lähteä liikkeelle selvittämällä, mitkä instituutiot voimistuvat käytetyistä diskursseista tai mitä vastaan hyökätään. (Parker: 1992, 17-18) Oikeutetaanko avioerot naistenlehtien sivuilla?

Merkitysten tulkinta on aina loputtoman syvää. Ilman jonkinlaisten rajojen asettamista, tietojen tulkintahorisonttien valitsemista, voidaan kaikesta meitä ympäröivästä tuottaa loputtomasti tulkintaa. Siksi onkin määritettävä ne torjuvat kontekstit, jotka asettavat relevantin tulkinnan diskurssiiviset ehdot. Erilaisia, muuntuvia osasysteemejä, repertuaareja, käytetään vaihtoehtoisina ikkunoina, joiden läpi todellisuus avautuu erilaisena ja taas erilaisena. Tuottaa tai sitä ainutta oikeaa niiden joukosta lienee turha etsiä. Olen valinnut omaksi ikkunakseni yhden naistenlehden, Eevan, naiselliset artikkelit 90-luvulta. Oleellista tälle tarkastelulle on se sosiaalinen todellisuus, joka on luotu silmiemme eteen näiden lehtien tarjoilemana. Puheella on tapana tuottaa tarkoitettuja ja tarkoittamattomiakin seurauksia. (Suoninen:1991, 55; Suoninen:1992, 15) Millaisia asiantiloja ja suhtautumistapoja lehti tulkinnoillaan tuottaa ja tekee mahdolliseksi?

4. MITEN TÄHÄN ON TULTU eli PERHE JA AVIOLIITTO PITKÄLLÄ MATKALLA

”Perhe on niitä raakalaisuuden jäänteitä, joissa ei ilmene kuihtumisen merkkiäkään, vaan jotka ovat vielä tänäkin päivänä yhtä elinvoimaisia kuin kuunaan ennen. Perheellä on juurensa suvun olemassaolon ehdoissa. Sen syntyyn on epäilemättä syynä se, että sikiöt tarvitsevat suojelusta.” Näin luennoi Edvard Westermarck Turussa tämän vuosisadan alussa. (1991, 38-39) Hän oli aikanaan huomionnut seikan, joka yhdisti ihmistä ja ”alempia apinarotuja”; kaikille niille ominaisen isän, äidin ja lapsien yhdessä pysyttelevän kokonaisuuden. Ja kuten perheittäin elävillä nisäkäslajeilla, oli ihmisilläkin etupäässä äidin tehtävänä lapsista huolehtiminen isän suojellessa ja turvatessa perhettä.

Kaikissa tunnetuissa yhteiskunnissa on kehittynyt instituutio, perhe, lasten synnyttämistä, hoitamista ja kasvattamista sekä monia muita tehtäviä varten. Perheen sisälle taas on kehittynyt miehen ja naisen yhteiselämää sääntelevä instituutio; avioliitto. Avioliitolla voidaan sanoa suuremmissa määrin olevan juurensa perheessä kuin perheellä avioliitossa. (Nieminen:1993, 82; Price & McKenry:1988, 8; Westermarck:1932, 28)

Westermarckin (1991, 42) mielestä isänrakkautta on pidettävä vaistona, joka kuuluu erityisesti ihmislukuun. Tämän vaiston syynä on tietenkin ihmisen tuottamien sikiöiden harvukisuus ja niiden hoidon tarpeen pituus. Se on välttämätöntä lajin säilymisen kannalta. ”Juuri tämä vaisto, yhdistyneenä ainakin jonkinlaiseen avioukollisuuteen, panee isän elättämään perhettään ja suojelemaan sitä.” Vaisto pitää miesyksilön naisyksilön luona ja saa tämän huolehtimaan hänestä vielä senkin jälkeen, kun sukupuolinen yhteys on lakannut. Westermarck (1932, 26) arveli, että aviollinen kiintymys tuotti lajillemme suurta etua taistelussa olemassaolosta ja kehittyi siten myös yleiseksi ominaisuudeksi. Tavattiinhan vanhempien ja lasten muodostamia perheitä jo alkuihmisillä.

Kirjoituksista kuvastuu tuolle ajalle hyvin tyypillinen raamatullinen perhe -ja avioliittokäsitys, jonka hän asentaa miehen ja naisen suhteen pohjaksi. ”Niin eivät he enää ole kaksi, vaan

yksi liha”(Matt 19:6). Miehen ja naisen välistä suhdetta nimitettiin automaattisesti avioliitoksi erotuksena muista eläinlajeista. ”Sillä mies ei ole alkuisin vaimosta, vaan vaimo miehestä, eikä miestä luotu vaimoa varten, vaan vaimo miestä varten”(1.Kor. 11:8-9). Olihan Jumala jo paratiisissa asettanut Aatamin ja Eevan toisilleen avuksi. Ja jo vanhassa testamentissa puhutaan miehestä ja miehen kylkiluusta luodusta vaimosta.

Avioliitolla lienee siis ikää lähes yhtä paljon kuin ihmiskunnallakin. Muodot ja tavat ovat tosin vaihdelleet aikojen kuluessa. Avioliittoa on totuttu pitämään tapaan tai lakiin perustuvana, miehen ja naisen keskeisenä sopimuksena koko eliniän kestävästä yhteiselämästä. (Riihimäki: 1973, 11) Ellisen (1995, 25-26), joka tarkastelee avioliittoa Jumalan asettamana instituutiona, katsoo avioliiton tarkoituksena olevan lasten hankkiminen ihmissuvun jatkamiseksi. ”Olkaa hedelmälliset ja täyttäkää maa”(1.Moos. 1:28). Tämän elämää luovan tehtävän Jumala antoi Ellisenin mukaan vain aviopareille. Miten avioero sopii tähän ideologiseen kuvaan?

4.1 NAITTAJIA JA MUITA KAUPPAMIEHIÄ

Muinaissuomalaisen yhteiskunnan muodostivat vapaat miehet ja suvut. Monien muiden asioiden ohella myös avioliittojen solmiminen hoidettiin sukujen kesken. Olivathan kyseessä toisinaan huomattavatkin taloudelliset edut. Pätevän liiton katsottiin syntyneen vain siten, että kosija pyysi naista tämän naittajalta ja kihlaus tapahtui. Tällä sovitulla liitolla nainen siirtyi isänsä vallan alta miehensä omaisuudeksi. Naisilla ei tuohon aikaan ollut oikeutta perintöön tai naimaosaan avioliittonsa johdosta. Toisaalta hänen katsottiin kuitenkin omaavan valtaa ja oikeuksia niillä aloilla, jotka olivat yksinomaan naisten. ”Kodissa on hän sangen usein yksinvaltiatar.” (Westermarck:1991, 20) Birger- Jaarlin rauhanlait 1200-luvulla olivat ensimmäiset valtakunnanlait. Niissä säädettiin kirkko-, koti - ja naisrauhasta. Vuoden 1260 perintölaki toi naiselle perintöoikeuden. (Mustakallio:1988, 11-17)

Keskiajalla katolinen kirkko nousi voimakkaaksi yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi. Valtatietelussa kuninkaan ja kirkon välillä käytettiin naistenkin oikeuksia yhtenä aseena. Tuohon

aikaan kirkon tavoitteena oli nostaa yksittäisen perheen asemaa sukujen kustannuksella. Näin se saisi kansan perhe-elämän valvontaansa ja voisi toimia siveyspoliisina. Keinoina päämäärän saavuttamiseksi korostettiin miehen ja naisen henkilökohtaista suhdetta avioliiton perustamisessa sukujen sopimusten sijaan. Parisuhteen merkityksen vahvistuminen näkyi myös määräyksissä, joissa avioliiton oikeusvaikutusten katsottiin alkavan sen jälkeen, kun pari oli viettänyt yön yhdessä. (Mustakallio:1988, 15; Pylkkänen:1991, 87)

Yksiavioisuus ja sukupuolinen uskollisuus olivat katolisen kirkon oppien peruspilareita. Myös naisten mielipiteille tulevasta puolisoista alettiin antaa arvoa. Kirkon suorittamat kihlaukset, kuulutukset ja vihkimiset tulivat pakollisiksi. Tästä kehityksestä huolimatta avioliitto pysyi vielä pitkään sukujen välisenä sopimuksena, joskin naiset nyt saivat edes veto-oikeuden omaan liittoonsa nähden. Oikeuden päättää itse avioitumisestaan saivat ensin kaupungissa asuvat lesket vuonna 1350 ja maaseudulla 1442. Muut naimattomat naiset joutuivat odottaa oikeutta aina 1860 - luvulle asti. (Mustakallio:1988, 15-16; Pylkkänen:1991, 87)

Perhe nähtiin miesten halujen säätelijänä, mutta myös instituutiona, jonka kautta nainen toteutti siveellisyyttään. (Marin:1994, 12) Sosiaalisessa arvojärjestyksessä aviosäätyä kunnioitettiin kaikin tavoin. Se kulki joka paikassa naimattomien edellä. Mielummin kuin alistuttiin pilkan ja ivan kohteeksi tai kirkon ”kristillisessä penkkijärjestyksessä” niihin takimmaisiiin riveihin, oltiin valmiita yleensä menemään vaikka minkälaiselle miehelle. (Nieminen:1993, 7)

Puolisonvalinnassa ulkokohtaiset seikat olivat tuohon aikaan erityisen korostuneessa asemassa. Puolisoiden välille ei aina syntynyt, eikä kait oletettukaan syntyvän, läheistä henkistä suhdetta. Tämä oli osaltaan vähentämässä riitaisuuksien syntymistä. Niemisen (1993, 19-21) mukaan yksilöllistä, persoonallista rakkauden tarvetta ei tuohon aikaan liiemmästi ollut. Puolison mahdollinen yksilöllinen valintakaan ei tapahtunut persoonallisen rakkauden sävyttämänä. Sen sijaan fyysinen komeus, hyvä terveys ja tehokas työkyky olivat etupäässä valinnan kriteereinä.

Selityksenä persoonallisen rakkauden käsityksen puuttumiselle on nähty henkisen kulttuurin kehittymättömyys. ”Vain harva niistä tunteista, mitä nykyaikana on opittu pitämään ihanina, nautti niin vähäistä arvoa kuin rakastuminen” Puolisoiden väliset hellyydenosoitukset olivat muutenkin vähissä. Parhaassa tapauksessa vaimoa otettiin kädestä kerran vuodessa; joulun kunniaksi. Sensijaan avioliiton tuloksena on ollut kiintymystä, rakkauttakin. Siis työtöve-ruutta, yhteishenkeä ja kohtalonyhteyttä. Avioliittoa pidettiin Jumalan määräämänä asiana, kohtalona. (Nieminen:1993, 22-25)

Mistään ydinperheestä ei tuolloin vielä voitu puhua. Paremminkin kyseessä oli työyhteisö elannon ja toimeentulon saamiseksi. Luontaistaloudessa elävässä maalaisyhteiskunnassa valtaosa välttämättömistä hyödykkeistä saatiin kotona tehtävän työn kautta. Kun perheenjäsenyys oli yksilölle käytännössä välttämätöntä, oli avioituminen taloudelliseen harkintaan perustuva naimiskauppa. (Nieminen:1993, 7) Talonpoikaisyhteiskunnassa suurella lapsiluvulla oli perheen toimeentulon kannalta huomattava merkitys. Kuten puoliso, myös lapset olivat osa työvoimaa. Lapsen sanottiin syntyvän leipä kainalossa ja suuren lapsiluvun katsottiinkin olevan kaikin puolin perheelle siunaukseksi. (Manninen:1984, 11)

Uskonpuhdistuksen myötä 1500-luvulla katolisen kirkon valta ajettiin alas. Luterilainen puhdasoppinen kirkko nousi tärkeäksi perhepoliittiseksi vaikuttajaksi 1600-luvulta lähtien. Se asettui patriarkaalisen perheen tukipilariksi. Vanhan testamentin perhekäsitys on patriarkaalinen ja myös apostoli Paavali kehotti vaimoa elämään kotona ja palvelemaan miestänsä. Kristillinen ideologia olikin sopusoinnussa lainsäädännön kanssa. (Mustakallio:1988, 19-32; Nieminen:1993, 9)

Sääty-yhteiskunnan aikana 1500-luvun alusta 1800-luvun lopulle naisen asema oli pitkälti riippuvainen siitä säädystä, johon hän oli syntynyt sekä siviilisäädystä (Manninen:1984, 47). Naisen elinpiirinä oli edelleen vahvasti koti ja askareet ja työt siellä. Yhteiskunnan perustaksi nousi perhe, jonka päänä toimi mies. Naiset alistettiin edusmiehisyyden alaisuuteen. (Mustakallio:1988, 19-32) Suhteiden ja yhteyksien hoitaminen ympäröivään yhteiskuntaan oli miehen tehtävä.

Avioituminen oli naiselle tärkeää toimeentulon kannalta ja leskeytyminen itsenäistymisen kannalta. Leski oli tuona aikana ainoa itsenäinen, itsestään ja tavaroistaan huolehtiva nainen. Avioliitto olikin naisten varmin ja yleisin toimeentulomuoto; taloudellinen riippuvuus miehestä oli vahva. Solmittuaan avioliiton nainen siirtyi isänsä tai holhoojansa alaisuudesta aviomiehen holhoukseen. Liiton solmiminen teki kuitenkin naisestakin yhteiskunnallisesti kelvollisen ja hyväksytyt henkilön. (Manninen:1984, 49, 56; Mustakallio:1988, 19-32)

Patriarkaalisesta perhemallin on katsottu ilmaisevan miehisestä ylivallan systeemiä. Se on ajateltu miehiseksi sortomekanismiksi naisia vastaan. Lisäksi patriarkaatti - käsitteen käyttö on usein sisältynyt ajatukseen naisten alistamisen perussyystä; miehen haluun kontrolloida naisia. Käsitteen on nostanut esille Max Weber. Hänelle se merkitsi kotitalouden organisoinnin erityismuotoa, jossa isä hallitsi laajan suvun muita jäseniä ja valvoi kotitalouden tuotantoa. Kun syntyperään perustuvat vallan lähteet alkoivat vähitellen kuihtua, oli mies ainut joka jäi jäljelle. (Kurki & Pylkkänen:1984, 86-89)

Naisen luokka-asema olikin ymmärrettävä avioliiton kautta. Se oli työsopimussuhde, jossa miehen harjoittama vaimon palkkatyön riisto muodosti patriarkaalisesta riistomuodon pohjan. (Barrett:1985, 9-12) Sulkusen (1991, 63) mielestä selvästä sukupuolten välisestä työnjaosta ja patriarkaalisesta perusrakenteesta huolimatta ”naisen alistus” ei ollut mikään hallitseva piirre säätyjakoisessa maalaisyhteiskunnassa. Tuohon aikaan ihmiskuva nojasi kollektiivisyyteen ja sen mukaisesti myös sukupuolten välinen suhde nähtiin yhtenä ja jakamattomana. Eroista huolimatta mies ja nainen olivat olemuksellisesti vastinparit. Vaikka virallinen ideologia nojasikin patriarkaatille, ei tavallisten ihmisten jokapäiväinen elämä välttämättä jäsenytynyt ideologian pohjalta. Kyseessä oli koko yhteiskuntaa kuvaava periaate, joka sulki sisäänsä molemmat sukupuolet ja kaikki yhteiskuntaryhmät.

4.2 TYÖYHTEISÖSTÄ YHTEISKUNNAN YDINSOLUKSI

1800- lukua voidaan kutsua varhaismoderniksi siinä mielessä, että tuolloin perhe alettiin nähdä muusta yhteiskunnasta erillisenä elämisen alueena. Sen tehtäväksi muodostui yksilöiden muokkaaminen muuttuvan yhteiskunnan tarpeiden mukaan. Kun vaimon rooli luonnonoikeudellisen ajattelutavan mukaan oli suurelta osin toissijainen ja näkymätön, 1800-luvulla naisen rooli perheenemäntänä tuotiin näkyväksi ja sidottiin tämän tehtävän suorittamiseen kotona. Puolisoiden työnjako oli selvä, eikä naisen haluttu siirtyvän kodista yhteiskuntaan. (Pylkkänen:1994, 585)

Barrettin (1985, 41-42, 64) mukaan eri yhteiskuntaluokissa vallinneet erilaiset aineelliset olosuhteet ovat olleet osaltaan vaikuttamassa tapahtuneeseen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Porvaristolla oli tarve varmistaa tieto isyydestä perimisen turvaamiseksi miespuolisten sukulaisten välillä. Siksi naisilta vaadittiin uskollisuutta. Vaatimus naisten siveellisyydestä tulikin tärkeäksi 1700-1800 - luvuilla. Barretin mukaan kyseessä oli vain yksi laillistetun prostituution muoto; solmittavalla avioliitolla aviovaimo myi itsensä lopullisesti. Proletariaatin kohdalla kehitys oli toisenlainen. Mitään suojattavaa omaisuutta ei ollut ja lisäksi naisetkin kävivät usein töissä perheen ulkopuolella tehtaissa. Perhe oli se paikka, jossa ihmisistä tehdään miehiä ja naisia yhteiskunnallisessa mielessä.

Historiallisesti oli siirrytty sääty-yhteiskunnasta kapitalistiseen, markkinoiden ja erillisten yksilöiden yhteiskuntaan. Naisihanteeksi muodostui kaksijakoinen kokonaisuus. Toisaalta alettiin arvostaa naimatonta ja itsenäistä palkkatyönaista, toisaalta vaadittiin kodille, miehelle ja lapsille omistautuvaa äitiä. Porvarillinen koti-ihanne oli valmis. ”Rauhansatama” erotuksena työelämän paineista ja kaaoksesta oli saamassa muotoaan. Katsottiinhan perheen tarjoavan kaikkea sitä, mitä tiivistähtisestä työelämästä puuttui; naimisissa oleva mies oli kaikista tehokkain työläinen. Perheyksikkönä oli nyt isän, äidin ja lasten muodostama perhe, ei enää suku. Vaimosta tuli miehensä pyrkimysten tukija, naimaton nainen sai puolestaan itse huolehtia omasta elatuksestaan. (Kurki & Pylkkänen:1984, 94; Mustakallio:1988, 33-39)

Kehityksen tuloksena perhe siis erottui suvusta ja taloudesta. Sen tehtäviksi alettiin nähdä kansallisten pyrkimysten, kielen ja kulttuurin ja erityisesti lasten kasvattaminen. Perhe edusti yksilöllisyyden ylittävää kokonaisuutta, korkean moraalin pesää ja puolustajaa. Perheelle alettiin antaa myyttisiä ja kunnioitettavia muotoja erotuksena ulkopuolisesta pahasta. Perheen etu astui kaiken muun, etenkin naisen yksilöllisten oikeuksien edelle. (Marin:1994, 15; Pylkkänen:1992, 129)

Oliko ydinperhe rantautumassa pohjolaan? Häggmanin (1992, 5) mukaan ”uusi porvarillinen ydinperheideologia” ei tosiasiasa tuolloin vielä saavuttanut Suomen rantoja. Vaikka koti ja perhe saivatkin julkisuudessa aivan uuden ideologisen latauksen, olivat teollistuminen, palkkatyöllistyminen tai perhekoon pieneneminen todella vaikuttaneita ilmiöitä vasta 1900 -luvulla.

Yksi virstanpylväs suomalaisen perheen historiassa koettiin heti sotien jälkeen. Tuolloin avioliittomarkkinoilla oli kiirettä ja rytinää. Tilanne purkautui ennätysmäisiin lukuihin sekä avioerojen että avioitumisten osalta. Varsinkin eroaminen nähtiin kirkon piirissä punaisena vaatteena. Avioliittoa koskeva kirkollinen opetus pyrittiinkin rakentamaan vankasti raamatullis-luterilaiselle perustalle. Perheen tehtävää suvun jatkamiseksi ja siveettömyyden ehkäisijänä haluttiin korostaa. Unohtamatta tietenkään puolisojen välisen henkisen yhteyden lämmittämistä. (Sihvo:1976, 7-22)

Mitä sitten on tapahtunut perhe -ja avioliittokysymykselle, kun on siirrytty talonpoikaisyhteiskunnasta yleissuomalaiseen yhteiskuntaan? Ainakin taistelu perheen kunniasta ja sukupuolimoraalista on edelleen jatkunut vankkumattomana. Kuten Sihvo kirjoitti vuonna 1976: ”Koko inhimillisen elämän olemassaolo, jatkuminen ja järjestyminen ihmisyyteksi pohjautuu perhemuodostukseen, jonka ytimenä on miehen ja naisen välinen avioliitto.”

4.3 PALVELUKSEEN HALUTAAN: PÄTEVÄ PERHE

Kaikki meistä ovat kasvaneet perheessä ja perustavat aikanaan omansa. Mitä se siis on ja mitä ei? Mihin rajat suomalaisessa yhteiskunnassa vedetään? Perhe on nykyisen avioliittolain mukaan joukko ihmisiä, jotka asuvat yhteisessä taloudessa sekä elättävät toisiaan (AL 46§) Määritelmää siitä, ketkä perheen muodostavat tai kuinka heidän tulee käyttäytyä, on turha enää laista etsiä.

Aina näihin päiviin asti on laki jollakin tavalla määritelty naisen aseman kodissa, perheen merkityksen ja perheenjäsenten käytösihanteet siellä. Vielä tällä vuosisadalla perheen hyvinvointi ja naisen ja miehen edun katsottiin olevan yhtä ja ydinperhe oli se olemuksellinen kokonaisuus, joka piti arvot koossa. Nykyisin sekä yksityisoikeudellisessa että muussakin perhettä koskevassa sääntelyssä on nähtävissä suuntaus yksilöllisyyteen. Nyt julkinen ja yksityinen on lain tasolla erotettu toisistaan, elämänmuodon voi vapaasti valita. (Gaunt:1991, 34-35; Pylkkänen:1992, 120-124)

Individualistinen ajattelu nosti filosofisissa keskusteluissa päätään ensimmäisiä kertoja jo 1600-luvulla. Tuolloin oli kyse oikeudesta hallita itse itseään. Markkinatalouden laajetessa 1800-luvulla ajatukset saivat taakseen yhä vankempaa kannatusta; ihmisestä oli muodostumassa yksilö. Tosiasiassa vasta tällä vuosisadalla voidaan katsoa tapahtuneen varsinaista moraalista vapaamielistymistä perheen piirissä.

Kuitenkin vielä 30 ja 40-luvun Suomessa valtion harjoittama sosiaalipolitiikka korosti voimakkaasti perheen asemaa yksilön oikeuksien kustannuksella. Lapsilisäjärjestelmä, laki äitiysavustuksesta, lapsivähennykset ja perheettömien lisävero puhuivat selvää kieltään. Julkaistut avioliitto-oppaat olivat tiukasti kirkon kontrollissa, rakkauteen kehoitettiin suhtautumaan järkevästi ja ”pihkaantumista” tuli välttää. Vallalla oli voimakas kotikultti, jonka mukana syntyvyys ja avioituminen nousivat selvästi. Lähiöiden rakentaminen alkoi. (Jallinoja:1984b, 46-50)

Sotien jälkeen alkoi seksuaalisen vapaamielistymisen aika. Käytiin taistoon ahdistavaa avioliittoa vastaan ja puhuttiin vapaan rakkauden ja avioeron puolesta. Avioliiton ulkopuolella syntyvien lasten määrät lisääntyivät ja vihille asteltiin häpeilemättä jo selvästi siunatussa tiilassa. Kaikesta huolimatta kyse ei ollut kapina avioliittoa vastaan, vaan kumous siinä itsessään. (Jallinoja:1984b, 60-61)

Etenkin 70 ja 80-luvuilla puhuttiin paljon perheen kriisistä. Perheen aseman yhteiskunnan perussoluna katsottiin olevan uhattuna sen tehtävien vähentymisen ja kaventumisen vuoksi. Avioliittokomitean mietinnössä vuonna 1972 perheen tehtävät oli jaoteltu kahdeksaan perusr ryhmään. Suvunjatkamistehtävä, kasvatustehtävä ja tunnetehtävä nähtiin ensisijaisesti perheen asioina. Myös seksuaalisten tarpeiden tyydyttäminen, taloudellisen turvan antaminen ja suojan tarjoaminen olivat perheen tärkeitä tehtäviä. Vielä mainittiin uskonnollisesta kasvatuksesta huolehtiminen ja vapaa-ajanvieron järjestäminen perheiden tehtävien joukkoon.

Tänä päivänä yksilön riippuvuus tämän kaltaisesta perheyksiköstä on toimeentulon kannalta vähentynyt oleellisesti, eivätkä muutkaan tehtävät edellytä täytyäkseen perinteistä perhettä. Avioliiton emotionaalisen puolen korostuminen sen taloudellisten funktioiden kustannuksella on toisaalta osaltaan tekemässä liittoja särkyvimmiksi. (Kalliola:1982, 2)

Yhteiskunnassa on tapahtunut muutoksia kahdella tasolla. Toisaalta ne ovat muuttaneet perheen asemaa ja tehtäviä yhteiskunnassa ja toisaalta yksilöiden asemaa perheissä. Perheen merkitys yksilöiden tarpeentyydytysmahdollisuuksista huolehtivana yhteiskunnallisena laitoksena on vähentynyt ja samalla tietysti paine perheen koossapysymisestä helpottanut. Onpa perheiden pelätty jopa kokonaan katoavan. Ainakin ensimmäisen avioliiton ydinperheiden. (Elovainio:1977, 2; Forsberg et al:1991, 37-38)

Mielikuvamme perheestä on pitkään ollut melko selvä. Tietyt säännöt ja ideat perheen normaaliudesta ovat vakiintuneet ja ajan mittaan aina vain kaunistuneet mielissämme osana maatalousyhteiskunnan kulttuurista perintöä. Tämän päivän ihmiset elävät mitä moninai-

simmissa suhteissa ja kokoonpanoissa, vaikka virallisessa mielipiteessä ydinperheen ja avioliiton reunoista pidetäänkin kynsin hampain kiinni. Ideali ja todellisuus ovat sekoittumassa. Ne vaihtoehtoiset perhemallit, jotka nyt avautuvat eteemme, ovat itse asiassa kuitenkin olleet olemassa vähemmistöyhteisöissä jo useiden sukupolvien ajan. (Tolkki-Nikkonen:1992, 11)

Tolkki-Nikkosen (1992, 12) mukaan ollaan tultu tilanteeseen, jossa perheen yksipuolinen määrittäminen on unohdettava ja otettava käyttöön laajemmat ja avoimemmat raamit. Ovat-han avioparit, yksinhuoltajat, vaajaperheet, susiparit ja sinkutkin perheitä omille jäsenilleen. Kun perhe ymmärretään sosiaalisissa käytännöissä tuotetuksi todellisuudeksi, ajatellaan että käsitykset ja ajatukset perheestä muuttuvat, uusiutuvat ja rakentuvat eläessämme niitä todeksi. Perhe ei ole selvärajaisesti muusta kulttuurista irti oleva sarake. Tällöin perheestä on mahdotonta puhua minään yhtenä, luonnollisena instituutiona. Pikemminkin se on nähtävä ajallisesti ja paikallisesti rajattuna ideana, joka eri yhteyksissä ja puheissa saa erilaisia olo-muotoja. Sanalla perhe viitataan suureen joukkoon erilaisia käytäntöjä ja ideologioita. On vain päätettävä kulloinkin, onko kyse kotitalouden organisaatiosta, asumisen järjestelyistä vai kenties sukupuolisuhteista. (Vuori:1989, 28; Häggman:1992, 5)

Mutta tekeekö ydinperheen ideaali kaikesta muusta valjua ja hohdotonta? Onko kaikki muu toiseksi parasta? Puhuttaessa perheen perustamisesta viitataan usein ideologiaan. Siihen, mitä perheen ajatellaan olevan ihannekuvissa ja kauniina kesäpäivänä. Eihän sillä välttämättä ole mitään tekemistä tosiasioiden kanssa; kotitalouksien todellisuuden kanssa? Tilastolliset julkaisut osoittavat kuitenkin, että Suomessa eletään yhä valtaväestön toimesta varsin perinteisissä ja konservatiivisissakin perhemuodoissa. Vaikka arkipäivän muuttuva todellisuus lopulta tekisikin ydinperhemallin yksikantaisuudesta mahdottoman, monien haaveena on yhä isän, äidin ja kahden suloisen lapsen tiivis kokonaisuus. (Barrett & McIntosh:1982, 77)

Jallinoja (1984b, 37-44, 56-57) on kiteyttänyt moninaiset julkisuudessa esitetyt käsityskannat perheestä kahdeksi vastakkaiseksi näkemykseksi tai hahmotusmalliksi; familistiseksi ja individualistiseksi perhekäsitykseksi.

Familistiselle perhemallille on ominaista voimakas perheinstituution puolustus. Perhe on pyhä yhteys, jossa sen jäsenet voivat elää turvattua ja tiettyjen roolien takaamaa ennakoitavaa elämää. Tyypillistä mallille on avioituminen elinikäisen puolison kanssa ja lasten teon näkeminen yhtenä perheen perustehtävistä. Suuren lapsiluvun katsotaan osaltaan murentavan epätoivottavaa egoismia.

Individualistisen suunnan mukaan naimattomuus vielä aikuisiällä on täysin mahdollista ja hyväksyttyä. Avioliittoja mahtuu yksilön elämänkaarelle useita ja avoliitotkin ovat osa arkea. Myös eroaminen on täysin mahdollista, varsin yleisäkin. Lapsia tehdään vähän.

Nämä perheideologiat eivät toki ole mitään sellaisenaan esiintyviä puhtaita toimintamalleja vaan erilaisia käsityksiä perheestä. Meidänkin yhteiskuntamme kehityksessä on nähtävissä näiden mallien jatkuvaa vastakkainasettelua ja päällekkäisyyttä. Eikä selvää voittajaa ole vielä näkyvässä. Ihmiset ovat kautta aikojen joutuneet tekemään perhettä ja ihmissuhteita koskevat ratkaisunsa hyvin ristiriitaisessa ilmapiirissä. Kukaan ei ole varmasti osannut osoittaa sitä oikeaa tietä. (Jallinoja:1984b, 46)

5. AVIOERO ENNEN JA NYT

Nykyaikainen avioero on nykyaikaisen avioliiton tuote. Molemmat pohjautuvat henkilökohtaisten tunteiden arviointiin. Erojen yleistymisen on Jallinojan (1984b, 71) mukaan seurausta siitä, että avioliiton perustana ollut henkilökohtaista rakkautta arvioidaan myös avioliitossa eikä enää vain silloin, kun puolisoa valitaan. Mutta matka on ollut pitkä. Avioeroisuuden kasvu on yksi ilmiö muiden joukossa siinä toista vuosisataa kestäneessä suuressa muutoksessa, jota teollistumiseksi ja kaupungistumiseksi kutsutaan. Vähitellen avioerosta on tullut yhä kiinteämpi osa perheen ja avioliiton historiaa. Näkymätön on muuttunut näkyväksi.

Viime vuosisadan lopusta lähtien yhteiskunnassa on tapahtunut muutoksia, ja paljon. Naiset ovat astuneet ulos kodista, ryhtyneet opiskelemaan ja palkkatyötä tekemään. Elintaso on noussut kohisemalla ja elinkeinorakenne muuttunut radikaalisti. Maatalousväestö on jatkanut marssiaan kaupunkiin. On puhuttu yksilöllisten, hedonististen ihmisten itsekkyyden kasvusta ja yleensä suhteiden muuttumisesta epäpersoonallisiksi ja pintapuolisiksi. Puolisotkaan eivät enää ole riippuvaisia toisistaan, ainakaan taloudellisesti. Myös monet aiemmin perheelle ja lähinnä äidille kuuluvat tehtävät on siirretty muiden yhteiskunnallisten laitosten hoidettavaksi. Laajeneva hyvinvointivaltio on kutonut omaa suoja-verkkoaan ja perhe saattanut purkaa omaansa. Perhe on muuttunut tuotantoyksiköstä kulutusyksiköksi. (Jallinoja:1985, 252; Koskelo:1979, 25-80; Sihvo:1976, 11-14)

Toisaalta tässä suuressa mylläkässä on selvästi ollut nähtävissä täysin vastakkaisiakin suuntauksia. Avioliiton ulkoisten tukirakennelmien heikkeneminen yhteiskunnan eriytymisen seurauksena on asettanut avioliitolle itselleen yhä suurempia vaatimuksia ja odotuksia. Ydinperhe käpertyi kokoon omaksi irralliseksi solukseksi ja piti ilot ja surut sisällään tiiviimmin ja varmemmin kuin koskaan. Perheenmuodostusodotukset ja käyttäytyminen ovat henkilökohtaisen onnen tavoittelusta huolimatta entiset. Ydinperhe ei ole kadonnut minnekään. (Sihvo: 1976, 15-16) Nykyihmisellä on kuitenkin oikeudellinen ja moraalinen vapaus elää perheessä tai sen ulkopuolella. Ja erota niin halutessaan.

5.1 HYLKÄÄMISIÄ JA MUITA KONSTEJA

Pohjoismaisessa kulttuurissa perhe-elämä ja sen sääntely ovat pitkään ja tiukasti olleet kirkon kontrollin alaisuudessa. Ennen kristinuskon valtaanpääsyä oli kihla -ja avioero jokseenkin vapaamuotoinen toimenpide. Mies saattoi hylätä vaimonsa todistajien läsnäollessa ja ero oli sillä selvä. Mitään virallisuonteisia vahvistuksia ei edellytetty. Eroja säätelivät ennen kaikkea sukujen väliset valtasuhteet. Tosin varsinaisia eronormeja ei aivan välttämättä edes tarvittu niissä oloissa, joissa moniavioisuus oli sallittua. Ongelmat voitiin ratkaista yksinkertaisemminkin; otettiin vain uusi kumppani vanhan rinnalle. (Mahkonen:1978, 87-89)

Uskonpuhdistuksen myötä niin kihla -kuin avioerostakin säänneltiin entistä yksityiskohtaisemmin. Luterilaisten oppien mukaanhan avioliitto ei ollut enää sakramentti kuten katolisen kirkon aikana, vaan periaatteessa purettavissa oleva laitos. Uskonpuhdistajat katsoivat, että ihmistä ei oltu välttämättä tehty avioliittoa varten, mutta avioliitto oli ihmistä varten.

Niin sanotun historiallisen koulun piirissä eli saksalaisessa katsontakannassa perheen alue ja muu yksityisoikeuden alue erotettiin toisistaan Omistaminen ja sopiminen kuuluivat varsinaisen oikeuden alueeseen, kun taas perhe kuului siveellisyyden alaan ollen kuitenkin erillään sekä kansalaisyhteiskunnasta että valtiosta. Perheelle ja perheenäidille annettiin tehtäväksi pitää yllä jatkuvuutta ja vakautta modernisoituvassa yhteiskunnassa. Perhe oli koulukunnan mukaansa valtion eettisyyden perusta. Miehen tuli olla perheen johtaja, koska hänellä oli hallinnollinen kontrolli ja ainoastaan hän saattoi liikkua perheen ja yhteiskunnan välillä. Naiset nähtiin olemukseltaan erilaisina kuin miehet. He eivät saaneet astua ulos perheestä eivätkä koskaan saattaneet saavuttaa samaa universaalia tai objektiivista eettistä tasoa kuin miehet. Äidit olivat osa sitä rakennelmaa, joka kehitettiin hyökkäykseksi moderniteetin moraalista vastaan. (Pylkkänen:1994, 593-594)

Vuoden 1686 kirkkolaki mahdollisti riitaisten puolisoitten määräämisen asumus -ja vuodeeron. Vuoden 1734 lain mukaan eron saattoi saada aviollisen uskottomuuden tai puolison hylkäämisen takia. Lutherin mukaan Jumala on säättänyt, että uusi avioliitto voitiin solmia

edellisen puolison kuoltua. Koska uskottomuuteen syylistynyttä tuli Jumalan silmissä rangaista kuolemalla, häntä voitiin yhtä kaikki pitää kuolleen. Täten eron myöntäminen syytömälle osapuolelle oli mahdollista. Hylkäämisen perusteella ero voitiin myöntää sen vuoksi, että avioero oli sallittu niiden keskuudessa, jotka eivät eläneet uskossa. Koska hylkääminen osoitti siihen syylistyneen eläneen epäuskossa, ero voitiin myöntää. (Ellisen:1995, 16; Mahkonen:1978, 90-93; Pylkkänen:1991, 88)

Lakikomissio päätyi vuoden 1734 lain suunnittelussa puolisoitten tasavertaisuuden ajatukseen. Sitä ei kuitenkaan yksinomaaisesti noudatettu sikäli, että vain mies oli oikeutettu vaatimaan liiton peruuntumista sillä perusteella, että puoliso oli ennen kihlautumistaan maannut muun miehen kuin tulevan aviokumppaniansa kanssa. Näin aikalaiset vaikuttajat asiaa järjittelivät: ”Se seikka, että lainsäätäjät on asettanut miehelle ja naiselle erilaiset vaatimukset vaatiessaan naiselta suurempaa puhtautta kuin mieheltä, ei johdu siitä, että lainsäätäjät hyväksyisi miehen salavuoteuden, vaan on ilmeisesti syntynyt yleisen mielipiteen vuoksi, minkä mukaan sellainen teko tuottaa naiselle enemmän häpeätä kuin miehelle, jonka sen vuoksi on vaikeampi antaa sitä anteeksi.” (Mahkonen:1978, 100)

Vuoden 1734 avioliittolain säännöksillä naisen aseman kehitystä siirrettiin taaksepäin. Perustana pidettiin luonnonoikeudellista peruseriaatetta, jonka mukaan vahvemmalle sukupuolelle kuuluu myös vahvempi oikeus. Lain mukaan naimattomaksi jääneiden asema oli varsin huono. He jäivät kaiken sosiaalisen elämän ulkopuolelle ja olivat koko ikänsä holhouksen alaisina. Ainoa lain tunnustama itsenäinen päätävävalta naimattomalla naisella oli omaisuutensa testamenttaaminen. Sekin vain lain määrittelemissä rajoissa. (Manninen:1984, 53; Mustakallio:1988, 19-32)

Merkittäviä naisen asemaa koskevia lainsäädäntöuudistuksia olivat asetus naittajavallan poistamisesta vuodelta 1864, avioehtoasetus 1868, naima -ja perintöosien tasoittaminen 1878 ja laki aviopuolisoiden omaisuus -ja velkasuhteista 1889. Sukupuolimoraali oli 1800-luvulla absoluuttista; yhteiselämä oli sallittua vain avioliitossa. Salavuoteuden kriminalisointi kumottiin vasta 1926 ja huoruuskriminalisointi 1948.

Kaikkien uudistusten yhteydessä keskusteltiin naisen muuttuvasta asemasta ja jopa sen tarpeellisuudesta. Mutta kun esityksissä arvosteltiin miehen yksinomaista valtaa perheessä, kohtasivat uudistukset ankaraa vastustusta. Tasapainoisen perhe-elämän katsottiin vaativan miehistä päätösvaltaa. Joidenkin näkemysten mukaan naisten oikeuksista ei lainkaan tulisi säätää lailla, koska se alentaisi avioliiton siveellisenä instituutiona tavallisen yhtiön tasolle. Ero perheen ja yhteiskunnan välillä oli selvä ja varsin tärkeä. (Pylkkänen:1991, 96; Pylkkänen:1994, 589-590)

1800-luvun viimeiset vuosikymmenet olivat poliittisen aktivoitumisen aikaa, jolloin puoluepoliittinen keskustelu osaltaan murensi yhteiskunnassa vallitsevan yhtenäismoraalin. Monen muun kansanliikkeen ohella naisasialiike järjestäytyi. Minna Canthin tehtyä 1880-luvulla ehdotuksia naiskasvatuksen uudelleenjärjestämisestä, alkoi keskustelu naisen vapaudesta ja yksilöitymisestä. Vuonna 1892 perustettu Unioni Naisasialiitto Suomessa ja vuonna 1907 toimintansa aloittanut Suomalainen Naisliitto keräsivät piiriinsä keski -ja yläluokan naisia. Nainen haluttiin nähdä muunakin kuin perheolentona. (Jallinoja:1984a, 78; Pylkkänen:1994, 569, 599)

Suomenkielisen sivistyneistön piirissä sen sijaan perheihanteet yhdistyivät ennen muuta kansallisvaltioon liittyviin kysymyksiin. J.V.Snellman ajatteli kansallisvaltion syntyvän kansan sivistyksen kehityksen myötä. Tämä olisi mahdollista ainoastaan valtion kontrollissa, jottei itsekkyyks pääsisi vallalle. Perheet sidottiin valtiojohtoisen kansakunnan nousuun. Perhe oli valtion ja kansakunnan perusta siellä saatavan siveellisen kasvatuksen vuoksi. Vastuu tärkeän tehtävän toteuttamisesta lepäsi raskaana äitien harteilla; mieheltä kyky säilyttää perhetapa oli kadonnut. (Pylkkänen:1994, 600)

Vuoden 1734 laissa avioliitto oli jo korostunut sääntelyn keskeisenä teemana. Se oli tuolloin syrjäyttänyt joitakin suku -ja säätysidonnaisia rakenteita. Kuitenkin vasta 1800-luvun lopulla esitettiin yleisiä näkemyksiä, joiden mukaan perhesääntelyn tuli edistää tietynlaisen ydinperheen ihanteen toteutumista. Kuvaavaa on, että meillä Suomessa näkemys yhdestä yleiseksi

tarkoitetusta perheihanteesta sai merkitystä vasta myöhemmin, samoihin aikoihin, kun perheeseen sidottuja oikeusvaikutuksia poistettiin avioliittolailla 1929. Suomalaista kehitystä ilmentää kaksijakoisuus, joka on merkinnyt traditionaalisten perhekäsitysten tiukkenemistä samanaikaisesti modernisoitumisen kanssa. Naisen asema rakentui oikeudellisesti tiukan konservatiivisesti perheoikeuden muuten modernisoituessa. (Pylkkänen:1994, 585) Samoihin aikoihin, kun avioliittolailla oli toteutettu puolisoiden yhdenvertaisuus ja erillisvarallisuus, ajatus kodin merkityksestä ja perheenemännästä sen ylläpitäjänä ulotettiin kaukaisimpaankin korpeen.

5.2 UUSI AVIOLIITTOLOAKI JA SEN MUUTOKSET

Avioliiton merkitys oli vain entisestäänkin korostunut uuden lain tullessa voimaan 1929. Siitä asti ovat suomalaisen mies ja nainen olleet oikeudellisesti yhdenvertaisia. Avioliittolaki kumosi miehen edusmiehisyyden ja teki myös naimisissa olevasta naisesta täysivaltaisen. Pylkkäsen (1992, 30) mukaan todellisessa mielessä puolisoita ei kuitenkaan pidetty saman arvoisina. Taustalla vaikutti voimakas ydinperheen idea; sitominen sukupuolirooleihin vain siirtyi toiselle tasolle.

Vuoden 1929 avioliittolaki tunsu alkuperäisessä asussaan sekä avioliiton peruuttamisen että avioeron. Peruuttamisella tarkoitettiin alunperinkin pätemättömän liiton julistamista sellaiseksi. Avioero sen sijaan on sinänsä pätevän liiton purkamista. Peruuttaminen tuli kyseeseen, jos puoliso olivat lähisukulaisia keskenään, jo ennestään naimisissa sekä mielisairauden ja tylsämielisyyden tapauksissa. Toinen saattoi lisäksi vaatia peruuttamista, jos puoliso oli jättänyt kertomatta mm. spitaalitaudista, sukupuolitaudista, kaatumataudista tai iljettävästä ruumiinvammasta. Peruutusta voitiin vaatia silloinkin, jos tuore puoliso oli täydellisesti erehtynyt uuden siippansa sosiaalisesta asemasta. Etenkin, jos tämä oli suuressa määrin halventavaa. (Huttunen:1945, 125-129)

Avioeroa puoliso saattoi vaatia toisen tehtyä huorin. Sama oli laki, jos kumppani oli sekaantunut eläimeen, tavoitellut puolisonsa henkeä, tuomittu vankeuteen vähintään kolmeksi vuo-

deksi tai jos puoliso oli avioliiton aikana tullut tylsämieliseksi tai mielisairaaksi. Tällöin ero myönnettiin lähinnä rotuhygieenisistä syistä. Myös yhtämittäinen, yli kaksi vuotta kestänyt erillään olo tai täydellinen hylkääminen saattoivat tulla kyseeseen eron perusteina. (Huttunen:1945, 136)

Meillä oudoksuttiin tuolloin tapaa, jonka mukaan joissain Skandinavian maissa oli menty niin pitkälle, että puolisoiden tosiasiallisesti sallittiin erota keskinäisen sopimuksen mukaisesti. Lainvalmistelutoimikunta ei katsonut tällaisen olevan meillä vallinneen oikeuskäsityksen mukaista. Suomessa viranomaisten tuli ennen avioeron myöntämistä ”asiallisesti tutkia puolisoiden suhteet.” (Huttunen:1945, 135-136)

Avioliittolain käytännön merkitys oli ehkä vähäinen itse perhekonfliktien kannalta. Enemmän painoa sai sen sisältämä ajatus, jonka mukaan oli olemassa vain yksi hyväksyttävä elämäntapa, joka soveltui kaikille, ja jonka toteutumista valtion tuli edistää. Vuoden 1929 laki onkin nähty periaatteellisena käänteenä, jonka tuoma tasa-arvomalli perustui ns. kaksoiskansalaisuuteen. Valtio ryhtyi tukemaan äitiyttä, kotitaloustyötä ja naisten yleistä aktivoitumista kansalaisvaltion rakentamisessa. Naiseuden nähtiin vahvistuvan nimenomaan korostamalla naisen tehtäviä äitinä ja kodinhoitajana. Avioliitosta ei kuitenkaan vielä tuolloin tullut sopimusta, vaikka laissa monia sopimuksen piirteitä onkin. Erityisesti haluttiin torjua sopimukseenvarainen ero. (Pylkkänen:1994, 603-605)

Vuonna 1948 annettuun avioliittolain muutokseen otettiin säännöstö asumuserosta ja asuserosovittelusta. Vasta tuolloin puolisoiden oli mahdollista itse päättää eroamisestaan. Tosin uudistuksen mukanaan tuoman pakollisen sovittelun tarkoituksena oli perheiden koossapitäminen. Vuonna 1984 tuli voimaan lainmuutos, jolla menettelyä asumuseron saamiseksi yhteisestä hakemuksesta hankaloitettiin. Vaadittujen sovittelukertojen määrää lisättiin yhdestä kolmeen. (Koskelo:1979, 84; Sihvo:1976, 35)

Muutoksia lakiin tehtiin myös vuonna 1969, jolloin eroperusteita entisestään lisättiin. Eron saattoi tuolloin saada vuoden asumuseron jälkeen tai oltuaan muutoin erillään kaksi vuotta.

Jo vuoden perusteella eron sai, jos toinen puoliso pätevättä syyttä karttoi yhteiselämää. Pätevän syyntä kartteluun antoi esimerkiksi uskottomuus, pahoinpitely, jatkuva aiheeton mustasukkaisuus, nälviminen, kohtuuton ankaruus ja jatkuva aiheeton sukupuoliyhteyden karttaminen. Syiksi kelpasivat myös puolison pahoinpitely, sukupuolitauti tai huorinteko, ellei sitten toisen katsottu antaneen käytöstä anteeksi. Myös mielisairaus, kolmen vuoden vankeus tai jatkuva huumaavien aineiden väärinkäyttö mahdollistivat eroamisen. Asumuserolle oli sillekin omat ehtonsa. (Heydeman & Koskenniemi:1971, 46-51) Eroprosessi oli raskas läpivietävä ja epäilemättä myös varsin nöyryyttävä. Pelkkä puolison uskottomuuteen vetoaminen ei eron saamiseen riittänyt, vaan oikeudessa oli kuultava todistajia jotta tuomioistuimien vakuuttuisi liiton todellisesta tilasta.

Laajaluontoisin ja epäilemättä avioliittolain alkuperäiseen muotoon nähden merkittävin muutos hyväksyttiin eduskunnassa 14 päivänä helmikuuta 1987. Uudistettu laki tuli voimaan 1988. Silloin avioliiton solmimista ja purkamista koskevat säännökset uudistettiin kokonaan. Komitea muutoksia silmällä pitäen asetettiin alunperin jo vuonna 1970. Tuolloin asia kuitenkin vielä hautautui vastustuksen alle. Vasta 1980 asia otettiin uudelleen esille ja avioliittotoimikunta asetettiin muutostyötä tekemään. Mallia otettiin Ruotsissa 1974 voimaan tulleesta erolainsäädännöstä. Vihdoin myös kirkolliskokous oli valmis luopumaan syyllisyysperiaatteen ideasta, vaikka kokouksen lausunnon mukaan ”henkilökohtaisen syyllisyyden tosiasiaa ei voida sivuuttaa avioliittoakaan koskevissa kysymyksissä tekemättä vahinkoa ihmiselle kasvamiseksi.” (Aarnio & Helin:1988, 11-12)

Uudistuksen taustalla vaikuttivat yleinen yhteiskunnallinen kehitys, jonka vaikutukset olivat ulottuneet vahvoina myös perheeseen. Niin avioeroisuuden kuin avioliittoisuudenkin kasvu ovat tämän päivän trendejä. Oli kuitenkin huomattu, ettei näille asioille sinänsä lain keinoin mitään mahdeta. Voidaan ainoastaan yrittää lisätä avioliiton menettämää vetovoimaa. Erojen ehkäisemisestä ollaan siirrytty eroamisen haittavaikutusten vähentämiseen. (Aarnio & Helin:1988, 13-15)

Vanha avioliittolainsäädäntö pohjautui syyllisyysperiaatteelle ja väirikonperiaatteelle. Suhteen tuhoaja, syyllinen oli löydettävä ja eroaminen nähtiin ”syyttömän” osapuolen oikeutena. Lisäksi vedottiin sopimusperiaatteeseen, jonka mukaan yhteiskunnan ei tullut väkisin pitää avioliittoa voimassa, kun molemmat puoliset tahtoivat liiton purkamista. Uudistetussa laissa liikkeelle lähdetään ihan toiselta pohjalta. Nyt avioliitto nähdään itsenäisten ihmisten vapaaehtoisena yhteiselämän muotona. Laki muuttui perhettä sääntelevästä laista parisuhdelaiksi, joka sääntelee ennenkaikkea liiton purkautumiseen liittyviä kysymyksiä. (Aarnio & Helin:1988, 57-59; Pylkkänen:1992, 131)

Tavoitteeksi asetettiin avioerosäännöstö, joka tekisi mahdolliseksi avioeron seuraamuksia harkitusti sovitellen purkaa sellaiset avioliitot, joiden jatkuminen on toivotonta. Hallituksen mukaan avioero tulisi voida toteuttaa niin, että se tuottaisi asianomaisille mahdollisimman vähän nöyryytystä ja kärsimystä sekä ennen muuta auttaisi eronneita ja heidän lapsiaan luomaan mahdollisimman suotuisat olosuhteet avioliiton purkautumisen jälkeen (Jaakkola:1989, 1).

5.3 ”SAISKOS SEN JO ENS VEEKKOLA?”

Huonossa kaupassa on aina irtisanomisen mahdollisuus. Niinpä avioeron saaminen on nyky-suomessa prosessuaalisessa mielessä hyvin helppoa. Yksinkertaisen hakemuksen täyttämiseen ei tarvita liitteen liitettä. Henkilötiedot ja molempien puolisoitten allekirjoitukset riittävät puolen vuoden harkinta-ajan aloittamiseen. Toisen puolison hakiessa eroa yksin prosessi hidastuu parilla viikolla, riippuen kuultavana olevan puolison katkeruudesta tai kiusanteon halusta. Ilman harkinta-aikaa eron saa, jos puoliset ovat todistettavasti asuneet erillään vähintään kaksi vuotta tai ovat lähisukulaisia keskenään. Harkinta-aikaa ei tarvita silloinkaan, jos käy ilmi että jomman kumman aiempi liitto on ollut vielä voimassa. Avioero on nykyään se ainut tapa purkaa liitto puolisoitten eläessä. Peruuntumista ei enää tunneta. (Aarnio & Helin:1988, 59-60)

Nykyisen lainsäädännön mukaan avioeroasia hoidetaan alusta loppuun hakemusasiana kansliakäsittelyssä. Syyllistä ei enää etsitä eikä eroavien motiiveista olla kiinnostuneita. Yksipuolinen eron haluaminen ja saaminen on mahdollista ilman perusteluja tai toisen suostumusta. Todistajakaan ei enää tarvita. Vain harvoissa, erittäin riitaisissa tapauksissa eroa joudutaan puimaan hovioikeudessa asti. Yleensä kiistat tuolloin koskevat omaisuuden jakoa tai lapsien huoltoa, ei enää niinkään itse purkautuvaa avioliittoa. Eron toteutumista ei voi enää lakiteitse estää, sen voimaantuloa voi vain viivästyttää. (Aarnio & Helin:1988, 61-64)

Lopullisen eron saa sitä yhdessä tai erikseen hakemalla käräjäoikeuden kansliasta puolen vuoden harkinta-ajan jälkeen. Viimeistään sitä on kuitenkin haettava vuoden sisällä, jottei asia itsestään raukeaisi. Lainsäätäjän tarkoituksena on ollut, että harkinta-ajan aikana puolisoit voivat yhä asua yhdessä ja yrittää sopia riitansa. Aikaisempien säännösten mukaan puolisoit tuli asumuseropäätöksen antamisen jälkeen muuttaa erilleen uhalla, että ero muuten raukeaisi. Nykyinen avioliittolaki ei asumuseroa tunne, eikä puolisoit osoitteista olla kiinnostuttu eron jälkeenkään. (Aarnio:1994, 8)

Avioliittolaki puhuu toiveikkain sanakääntein vapaaehtoisesta perheasian sovittelujärjestelmästä. Tämä kolmiportainen järjestelmä on sosiaali -ja terveysministeriön alaista toimintaa. Väliportaana toimivat lääninhallitukset ja toteuttajina kunnan viranomaiset, lähinnä sosiaalilautakunnat. Monen eroa hakevan parin kohdalla sovinto ei enää kuulu vaihtoehtoihin. Jokin prosentti harkinta-ajan aloittaneista pareista antaa kuitenkin hakemuksensa raueta vuoden kuluessa. Ainakin sillä kertaa.

Avioerojen oikeudellinen sääntely on kulkenut pitkän tien julkisesta häpäisystä nykyiseen hakemuseroon. Eripuraisten parien odotetaan tänä päivänä itse selvittävän suhteensa ongelmat. Gottbergin (1994, 57-58) mukaan aviopuolisoiden välinen lojaalisuusvelvollisuus on viime aikoina juridisella tasolla näivettynyt minimiinsä sikäli, että ainoat jäljellä olevat hyvän tavan velvoitteet koskevat taloutta. Tässä mielessä avioliittolaki onkin kuudenkymmenen voimassaolovuotensa aikana vähitellen pessyt kätensä koko sopasta. Eettis-moraalisesta kokonaisliitosta on muodostunut kuuden kuukauden irtisanomisajoin puolin ja toisin va-

paasti purettavissa oleva, lähes pelkästään taloudellinen sopimus.

5.4 ”AVIOLIITTO ON KUIN LÄHI-ITÄ -VAILLA RATKAISUA”

Edward Westermarck listasi vuonna 1932 avioerojen syitä. Hän arveli seksuaalisen kiihtymisen kadottamisen ja etenkin miehisen vaihtelun halun aiheuttavan monet välirikot. Toisaalta tapa, jossa puoliset avioituvat tuntematta toisiaan ennakolta, oli tuhoon tuomittu yritys. Lisäksi avioliitto on aina enemmän tai vähemmän seikkailua. Westermarckin mukaan ”nykyaikaisen sivistyksen piirissä, missä elämä tulee yhä rikkaammaksi harrastuksista ja yksilölliset erilaisuudet yhä näkyvimiksi, käyvät epäsovun aiheet moninaisimmiksi ja ristiriidat yhä arveluttavammiksi.” Vielä hän mainitsee aikamme yksilöllisyyden korostamisen, naisten tasa-arvoiseksi tuleminen ja yleisen ”rauhattomuuden hengen” lakien ja tapojen ohella eroja lisäävinä tekijöinä. Liiton kestävyys syiksi hän arveli lapsen tarpeita perheessä ja taloudellisia seikkoja sekä niiden sielullisten ominaisuuksien yleistymistä, jotka ovat alkaneet syrjäyttää avioliiton alkuperäisen tarkoituksen, lisääntymisen vaiston. (263-267) Puhe oli kait rakkaudesta.

Price & McKenry (1988, 21-31) tarkastelevat eroamista sosiaalisen vaihdon teorian ja taloudellisen mallin kautta. Niiden molempien mukaan yksilöt vertailevat omassa elämässään avioliiton tuomia haittoja ja hyötyjä ja vastaavasti muiden vaihtoehtojen tuomia etuja ja ongelmia. Ero päätös saattaa olla seurausta tästä vertailuasetelmasta. Heidän mukaansa pareja yhdessä pitävät voimat ovat avioliiton tasapainoisuus, suhteen tunnerikkaus, kumppanuus, seksuaalinen mielihyvä, korkea koulutustaso, sama sosiaalinen asema ja perheen tulotaso. Esteitä erolle tuovat lisäksi lapset, ympäröivän yhteisön tuoma paine tai paheksunta. Uskonnon ja lain tuomat rajoitteet ovat sitävastoin vähitellen menettäneet merkitystään. Tarjolla olevat vaihtoehdot avioliitolle ovat nekin tulleet yleisimmiksi ja tavoitellummiksikin. Eroa ei enää pidetä samalla tavalla epäonnistumisen merkinä. Päinvastoin jännittävä ja vapaa ”sinkkuelämä” on alkanut kiinnostaa monia kokeilunhaluisia.

Vaikka näiden eri eropohdintojen välillä on aikaa lähes kuusikymmentä vuotta, on argumenttien samansuuntaisuus silti silmiinpistävä. Eivätkä yhdeksänkymmentäluvunkaan yleiset mielipiteet paljon ole muuttuneet, ainakaan kirkon piirissä. Piispa Eero Huovinen mu-rehti avioerojen rajua lisääntymistä Ilta-Sanomissa 16.11.1996 otsikolla : ”Emme kestä ki-pua”. Hän on huolissaan aikamme minäkeskeisyydestä ja itsekkyydestä; uusitsekkyydestä. Elämme liikaa itsellemme ja haluamme nautintoja muista välittämättä. Huovinen näkee län-simaisessa naisen ja miehen välisessä parisuhteessa kaksi päälinjaa. Toiseen kuuluvat isän, äidin ja lasten lisäksi myös muut sukulaiset. Toinen on yhä yleistyvä yksilöllisesti ymmärret-ty rakastumisavioliitto. Se on hänen mukaansa osa länsimaista pirstaloitunutta ja pistem-mäistä elämää. Ihmiset ovat irrallisia ja liiton kestävyys on kiinni siitä, saako minä tyydytys-tä; avioliitosta on tullut vain yksi projekti monien muiden joukossa.

Raineyn (1996, 22-24) mielestä avioliitolta on viety sille Raamatussa annettu kunnia. Avio-liiton arvostus on laskussa ja rikkoutuneet perheet vaikuttavat kaikkeen toimintaan jollakin tavalla. ”Rikkoutuneesta pesästä ei löydy ehjiä munia”. Syyksi hänkin osoittaa nykyisin val-lalla olevan itseään etsivän kulttuurin. Keskitymme itsemme toteuttamiseen ja oman identi-teetin löytämiseen; vaikka usein sekini jää vain unelmaksi. Yhteiskunnasta on tullut levoton ja nautinnonhaluinen.

Kirkon opetuksen perustana on aina pidetty Jeesuksen kantaa avioeroon. Periaatteellisesta kielteisestä kannasta huolimatta ero nähdään eräissä tapauksissa välttämättömänä. Sotien jälkeen eron jälkeistä elämää tosin kuvattiin henkisen invalidin elämäksi. (Sihvo:1976, 23) Westermarck oli tässäkin asiassa omana aikanaan edistyksellinen mies. Näin hän kirjoitti vuonna 1932.:”Laajalle on levinnyt käsitys, että avioero on avioliiton vihollinen ja että se, jos sen saanti tehdään helpoksi, on osoittautuva vahingolliseksi perhelaitoksen olemassaolol-le. Pidän avioeroa välttämättömänä parannuskeinona onnettomuutta vastaan sekä keinona, jolla ylläpidetään avioliiton arvokkuutta lopettamalla liitot, jotka ovat häpeäksi sen nimel-le...Avioliitto ei ole keinotekoinen luomus, vaan syvään juurtuneisiin tunteisiin perustuva laitos, joka yhdistää miehen ja vaimon ja toisaalta vanhemmat ja lapset, se tulee pysymään yhtä kauan kuin nämä tunteetkin ovat voimassa. Ja jos nämä joskus lakkaisivat olemasta,

eivät mitkään maailman lait voisi pelastaa avioliittoa perikadosta.”(mt, 270-271)

5.4.1 Pettymyksiä ja kriisejä

”Olipa hän sitten kotirouva tai töissä toimistossa, kaupassa, sairaalassa tai koulussa, siitä huolimatta hän kaipaa aivan samoja asioita kuin miehet... Siksi aviomiehen tehtävät vaativat sekä aikaa että huomiota. Tätä eivät monetkaan miehet ole ajatelleet kosiessaan. He ajattelevat ainoastaan romanssia, seksiä, oman kumppanin saamista ja sitä, että aviosäädyssä pyykinpesu lakkaisi olemasta ongelma”. (Merrill: 1980, 15 Aviomiehen kirja)

Erosäännöksissä oletetaan, että puoliset ovat vahvoja yksilöitä, omien etujensa valvojia. Erotilanne on lähes avoin taistelukenttä. Mutta todellisuudessa ero on harvoin kahdenkeskinen sopimus. Eroon päädytään useinmiten naisen aloitteesta, vaikka eroa haettaisiinkin yhdessä. Mies haluaa eroa vasta aloittaessaan uuden parisuhteen -jos silloinkaan (Pylkkänen:1992, 143). Pylkkäsen mielestä naiset kokevat perheen tunne-elämän epätasapainoisuuden herkemmin kuin miehet.

Tolkki-Nikkosen (1985, 64, 71) seurantatutkimuksen mukaan tyytyväisyyden avioliittoon on todettu laskevan aviovuosien lisääntymisen myötä, mutta kohoavan taas liiton loppuvaiheessa. Avioliiton alussa onni kukoisti lähes kaikilla tutkimuksessa seuratuilla pareilla, kymmenen vuoden kuluttua vain puolella heistä. Se, kuinka suvantovaiheista selvittää, on liiton jatkumisen kannalta oleellista. Kriisiksi tutkimuksessa mukana olleet parit nimesivät lapsen syntymän, ulkopuoliset suhteet, alkoholin, asuinpaikan vaihdoksen ja työttömyyden.

Avioliitto oli tutkimuksen mukaan vastannut elämän vakiintumisessa ja tasapainossa useammin naisten odotuksia ja perhe-elämä taas useammin miesten. Vuonna 1985 naiset halusivat miehensä olevan uskollinen, vastuuntuntoinen, ymmärtäväinen, luotettava, raitis, avoin, kiltti, hyväluontoinen ja lapsia rakastava perheenisä. Miehet puolestaan arvostivat hyvää, mukavaa ja tasapainoista vaimoa, joka ei vaadi suuria ja hoitaa hyvin kodin ja miehen. (Tolkki-Nikkonen:1985, 68-69)

Pylkkäsen (1992, 133-134) mielestä persoonaton ja välillinen valta-asema perheessä sisältää samanaikaisesti sukupuolisopimuksen, josta irtautuminen on mahdotonta. Vapauksien vastapainoksi naisen on hyväksyttävä vastuunsa hoivaajana perheessä ja yhteiskunnassa. Naisen oikeudellinen yksilöllisyys on tosiasia, mutta arkikokemus osoittaa muuta. Naisen oletetaan elävän samanaikaisesti itselleen ja muille kahdessa maailmassa. Koska tätä vaatimusta ei enää missään näkyvästi määritetä, on sen kiistäminenkin vaikeaa.

5.4.2 Ristiaallokossa eli mahdotonta mutta välttämätöntä

Perhe on kollektiivinen rakkauden kohde. Mutta perhe on myös jännitysten ja turhautumien, kaunan ja aggressiivisuuden tyyssija. Rakkauden mutta myös vihan kohde, ja siten kaksijakoinen (Alberoni: 1984, 19). Perhe tarjoaa tunnetasolla sitä kokemuksellista tyydytystä jota ei välttämättä muualta ole saatavissa. Tarjolla on tuttuuden mielihyvää. (Barrett & McIntosh: 1982, 21-22)

Melkaksen (1996) tekemässä tuoreessa elinolutkimuksessa todetaan, että suomalaisella on keskimäärin neljä ystävää. Valtaosalla on yksi uskottu, jolle asioita voi huoletta purkaa. Välimatka sukulaisiin on kasvanut ja yhteydenpito harventunut. Jopa ne joka jouluiset tervehdyspyrähdykset vanhan tädin tai serkkujen luona ovat alkaneet huveta. Elämä on epävarmaa ja vähemmän itsestäänselvää kuin ennen. Naapuruus, yhteiskuntaluokka tai uskonto eivät enää määrää vapaa-ajan viettoa; ystävät valitaan itse. Verisukulaisia ei voi valita, mutta ystävät voi. Perhemuodot ovat muuttuneet ja elinikäiset suhteet vähentyneet. Viidennes sodan jälkeen syntyneistä on vaihtanut puolisoa.

Toisaalta vanhemmat ja lapset ovat hitsautuneet entistä tiiviimmin yhteen. Tunnesiteiden merkitys on vaan kasvanut. Varsinkin lasten asema on entisestään korostunut. Vaikka syntymäluvut ovat laskeneet, ei lapsi ole koskaan ennen ollut niin tärkeä kuin nykyään. Tarkkaan suunniteltu lapsen syntyminen on elämän kohokohta ja tekee hänestä entistäkin arvokkaamman. Harvoilla sitäpaitsi on enää neljää tai viittä perillistä. Monelle kullannuppu on se

ainoa. Lapsesta tulee lopullinen, ainutkertainen rakkauden objekti, ratkaisu yksinäisyyttä vastaan. Partnerit ja aviopuolisot tulevat ja menevät, mutta lapsi on tullut jäädäkseen. (Beck & Beck-Gernsheim:1995a, 32-37)

Avioliiton merkitys seksuaali -ja ihmissuhteena on korostunut. Samalla tunteen, romanttisen odotusten ja rakkauden varaan rakennettu liitto on altis pettymyksille. Mittapuu kiristyy ja paineet kasvavat. Barrett & McIntosh (1982, 54) määrittelevät ”uuden avioliiton” romanttisenä kumppanuutena, joskin alati murentumisen uhan alaisena. Kuitenkin se tuottaa pareja, joiden välillä nähdään jonkinlainen mystinen side, jokin erityinen ja kyseenalaistamaton. Avioliitto siis ylentää ja romantisoi avioparin. Nostaa jalustalle toistensa paremmat puoliskot, puolikkaat.

Perheen sanotaan kadonneen, mutta itse asiassa se on yhä vahvana olemassa niin ideologiana kuin instituutionakin. Muu sosiaalinen elämä on yhä suunniteltu sen varaan, että ihmiset asuvat normaalisti perheissä. (Pylkkänen: 1992, 136-137) Havainnon tekemiseen riittää käynti avoparina sosiaalitoimistossa tai naimattomana odottavana äitinä neuvolassa tai sinkkuna ruokakaupassa. Erilaisuus saa aikaan kyseenalaistamista ja korostunutta valvontaa. Ja jauhelihaa, sitä saa vain puolen kilon paketeissa.

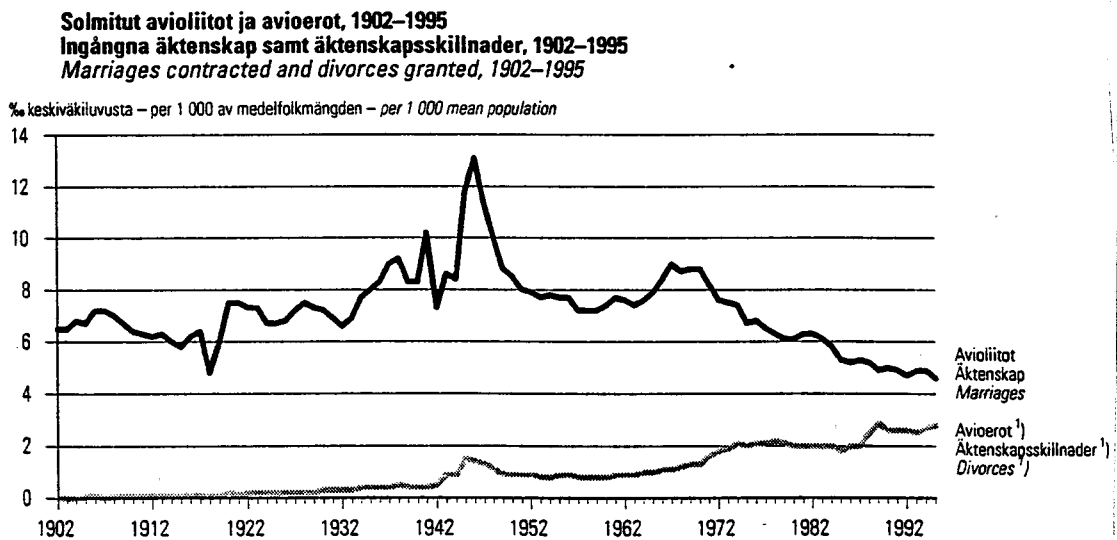
Perheen ja parisuhteen tehtävien merkityksestä vallitsee Eräsaaren (1994, 178-180) mukaan pitkälti yksimielisyys. Mutta se ei tarkoita perheen merkityksen vähentymistä. Päinvastoin kehitys on johtanut perheen erikoistumisen kiihtymiseen. Lienee kiistatonta, ettei perheellä enää ole yhteiskunnan yhteenkuuluvuuden toteuttajan tehtävää. Perhe ei enää määrittele asemaasi, muotoasi, paikkaasi. Vapaa kansalainen voi olla ilmankin. Mutta silti perhe on paikka, jossa yksilön käyttäytyminen tulee käsitettäväksi, koettavaksi, tutuksi. Perheessä siis kommunikoidaan kysymyksistä, joista toimivan yhteiskunnan tulisi koostua. ”Palautetaan perheelle se mikä sille kuuluu. Pannaan perhe tekemään sitä, mihin yhteiskunta ei pysty.”

Ainakin yhdestä asiasta perhettä ja aviollista parisuhdetta koskevissa kirjoituksissa on oltu yhtä mieltä; sen muutoksesta. Muutoksesta kiistellyksi ja tarunhohtoiseksi moderniksi per-

heeksi. Perhe on erottunut omaksi saarekseen muun yhteiskunnan ulkopuolelle ja samalla se on muuttunut mielipiteiden ja arvostelun kohteeksi, sosiaaliseksi ongelmaksi, joka on ratkaistava.

5.5 SOLMITTUJA JA EROTETTUJA TILASTOJEN VALOSSA

Avioerot ovat yleistyneet koko 1900-luvun ajan. Jos sodanjälkeistä lyhyttä poikkeuksellista huippukautta ei oteta huomioon, oli kasvava kehitys kuitenkin 1960-luvulle saakka suhteellisen hidasta. Avioerojen määrän suuret muutokset liittyvätkin tiukasti isoihin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Sota nousee esille aivan omaa luokkaansa olevana muutostekijänä; meillä Suomessa erojen määrä nelinkertaistui viidessä vuodessa. (Jallinoja:1984b, 70-71)

(Suomen tilastollinen vuosikirja :1996, 105)

Henkilökohtaisen vapauden ja vapaan rakkauden ilmapiiri sekä kaupunkimaisen ja jälkiteollisen yhteiskunnan nopea kehittyminen saivat eroluvut 1960-luvulla jyrkkään nousuun. Eroja oli tuolloin vuosittain noin neljä tuhatta, 1978 jo yli kymmentuhatta eli 2,2 avioeroa tuhatta asukasta kohden. Erolukuja tarkasteltaessa on silti otettava huomioon myös avioitumisluvut. Esimerkiksi 60-luvun lopulla solmittuja avioliittoja oli noin kolmasosa enemmän kuin kymmenen vuotta myöhemmin tai aikaisemmin. Suuria avioerolukuja on siten virheellisesti

verrattu pieniin avioliittolukuihin. Erojen yleistymisestä huolimatta vain suhteellisen pieni osa avioituneista oli sittenkään eronnut. (Lindgren & Pulkkinen:1984, 1-3)

Tilastollisia avioerolukuja tarkasteltaessa silmiinpistävää on, että erilaisten yhteiskunnallisten muutosten vaikutus avioerojen määrään on jäänyt pysyväksi. Niin Suomessa kuin länsimais-
sa yleisemminkin on havaittu avioerojen määrän molempien maailmansotien jälkeen nous-
seen pysyvästi uudelle, selvästi korkeammalle tasolle. (Jaakkola:1989, 12)

Yhdeksänkymmentäluvulla vuosittain solmittujen avioliittojen ja avioerojen määrät ovat seuraavat:

vuosi	avioliittoja	avioeroja
1990	24 997	13 127
1991	24 732	12 820
1992	23 560	12 949
1993	24 660	12 753
1994	24 898	13 751
1995	23 737	14 025

(Suomen tilastollinen vuosikirja:1996, 98-99, 103)

Kokonaisavioeronneisuusluku eli prosenttiosuus avioliitoista, jotka päättyvät avioeroon, on viime vuosina ollut seuraava: (Edellyttäen, että kyseisen vuoden avioeronneisuus avioliiton keston mukaisissa ryhmissä pysyy samanlaisena koko avioliittokauden.)

vuosi	ero%
1988	38
1989	47
1990	41
1991	43
1992	43
1993	43
1994	47
1995	49

(Suomen tilastollinen vuosikirja:1996, 104)

Vuonna 1995 solmituista avioliitoista siis noin puolen voidaan odottaa purkautuvan ennemmin tai myöhemmin. Erojen hetkellinen voimakas kasvu vuonna 1989 on seurausta avioliittolain muutosten voimaantulosta 1.1.1988. Sittemmin luvut ovat taas tasaantuneet. Avioeroja koskevilla oikeudellisilla säännöksillä ei sinänsä yksinään ole todettu olevan vaikutusta avioerojen lukumäärään. Myös Suomen kehitys vahvistaa tätä havaintoa. Tosin oikeudellisten säännösten vaikutusta on vaikea selvittää. Varmaa kuitenkin on, etteivät pelkät pykälät koskaan ole avioeron syynä. Niiden vaikutus kietoutuu monimutkaisella tavalla päätöksen yksilöllisiin ja yhteiskunnallisiin syihin. (Jaakkola:1989, 13)

6. EEVAN TYTTÄRET

Ihmissuhteiden keskeisyys on luonut kokonaan uuden kulttuurisen kentän, jossa asian harrastajat ja asiantuntijat vapaasti kohtaavat. Kysynnän kasvaessa ja parisuhdemarkkinoiden kuumentuessa tarjontakin kukoistaa. Naistenlehdissä parisuhteen ongelmallisuuden pohdiskelu on osa aihevalikoimaa siinä missä ruokaohjeet, kauneusvinkit ja seurapiiripalstatkin. Naisten kesken ongelmista puhutaan vuosien harjaantuneisuudella kuin mistä tahansa kulttuurinalasta. Eeva on yksi naisellisen avioerokulttuurin amattilaisista.

Seitsemän vuoden annos Eevoja tarkoittaa käytännössä kahdeksaakymmentäneljää numeroa ja viikkoja kirjastossa. Kolme numeroa oli tosin kadonnut teille tietämättömille. Selasin kaikki lehdet lävitse kahdesti ja poimin joukosta artikkelit, joissa joko otsikon perusteella tai itse tekstissä puhuttiin eronneesta naisesta. Tuloksena eteeni kertyi kuusikymmentäyksi naisellista erotarinaa. Joko haastattelun muodossa tai sitten teema-artikkeleina päättyneestä ihmissuhteesta, siihen johtaneista syistä tai eteenpäin selviytymisestä.

Tyypillistä Eevan tarjoamalle naiskuvalle oli haastateltavien julkinen asema ja usein myös yhteiskunnallinen ja taloudellinen parempiosaisuus. Jutut olivat muotokuvamaisia katsauksia heidän elämänsä nykyhetkeen, usein lähimenneisyyden tapahtumia peilaten. Haastattelun ajankohtana avioerot olivat jo jokin aika sitten tapahtuneita asioita. Näiden naisten keski-ikä oli jossain neljäkymmenen ja viidenkymmenen välissä; kyseessä olivat kypsät ja aikuiset naiset. Toki muutamia nuorempia poikkeuksia mahtui joukkoon.

Erottelin tämän vuosikymmenen naisten erokokemuksia historian valaisemin silmin. Nostin esille puheiden joukosta neljä selvää pääkertomusta sen mukaan, kuinka naiset niiden kautta avioerostaan puhuvat ja kuinka he sen selittävät itselleen ja muille.

6.1 SANKARITAR ETSII SANKARIA

Parisuhteen evoluutio on jo pitkään ollut naisen vapautumistaistelua. Tuloksia on niitäkin saavutettu. Mutta mitä tasa-arvoisemmiksi sukupuolet tulevat, sitä sekavammaksi tilanne kehittyy. Naiset ovat nykyään yhä koulutetumpia ja tietoisempia omista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan. Toisaalta nämä uudet asenteet törmäävät yhä vallalla oleviin vanhoihin olosuhteisiin niin työelämässä kuin yksityisestikin. Muutos on niin uusi, että ihmiset elävät yhä ikivanhan psykologian varassa. (Beck & Beck-Gernsheim:1995a, 14-22) Määrätietoisista ja laatutietoisista sankarittarista ei ollut näidenkään lehtien sivuilla puutetta.

Jokaisessa avioliitossa voidaan sanoa olevan kaksi eri liittoa. Miehen ja naisen. Nykynainen odottaa avioliitolta läheisyyttä, tasa-arvoista parisuhdetta ja puolisoiden välistä intiimiä tunteita. Oman elämän kotrollointi ja omien tarpeiden ja halujen ensisijaisuus korostuu entisestään. Tyytymättömyys parisuhteeseen purkautuu usein vaimon aloitteesta avioeroon. Onhan nykyään lupa odottaa enemmän. Tasavertainen, puhdas suhde tuntuu tulleen jäädäkseen. (Beck & Beck-Gernsheim:1995a, 62-70) Jos naisen odotetaan olevan älykäs ja koulutettu, tasavertainen kumppani ja samalla hellä ja huolehtivainen perheenemäntä, hyvä äiti, eivät miehetkään helpolla pääse. Herkkä Supermies saa paikan.

”En viihdy nynnerön seurassa, sillä elämässä pitää olla säpinää. Vahvuuden lisäksi edellytän mieheltä myös terävää päätä, sillä omanikaan ei lopu kulmakarvoihin.”

”Hänen elämässään on vaihe, jossa vanha pyyhitään pois, jotta uusille asioille tulisi tilaa. Hänestä tuntuu, että on uudistumisen aika. Nykyajan ihminen on niin laatutietoinen, että kumma on jos ei rakkauden laadusta kohta ruveta keskustelemaan. Senkin tarpeet ovat muuttuneet. Uranainen on paljon kriittisempi, hän tarvitsee aitoa tavaraa.”

”Tämä kirjailija on haudannut haaveet perinteisestä perhe-elämästä.

Hän tarvitsee ympärilleen väljyyttä. Jos se on itsenäisyyden hinta, niin olkoon. Vahva nainen ei kompromisseja kaipaa.”

Itsekkyys on päivän sana. Naistenlehtien nainen on hyvin tietoinen itsestään ja oikeuksistaan. Omia tunteita ja haluja uskalletaan ja osataan kuunnella ihan toisella tavalla kuin ennen. Jos naiset eivät vielä muutama vuosikymmen sitten osanneet kuvitellakaan lähtevänsä tunnetasolla epätydyttävästä suhteesta oma-aloitteisesti ja aloittavansa kaiken alusta, nämä nykypäivän kauniit ja rohkeat eivät kauan kärsi. Pettyneet tai tyytymättömät vaimot heräävät vaatimaan enemmän ja parempaa, jotain uutta. Kun suhteesta on saatu kaikki mitä sillä katsotaan olevan tarjottavana, on aika siirtyä eteenpäin.

”Kasvoin rohkeisiin ratkaisuihin. Halusin tulla hyväksytyksi myös omiana itsenäni, omilla ansioillani. Maailmassahan on kaikenlaista jännää!”

”Sitä vaan tuntui, että aika on kypsä. Jokin sana, ilme vain katkaisi sen hennon langan, joka oli päätökseni tiellä. En voi sanoa muita syitä erolle kuin ne itsessäni olleet toiveet, joita en päässyt toteuttamaan. En voinut jäädä siihen tilanteeseen.”

Rakkaudesta on tullut kaikkien epätoivoisesti haluamaa ja etsimää. On mentävä eteenpäin nautinnon, kiintymyksen ja luottamuksen toivossa. Omien halujen tiedostaminen ja jatkuva vaihtoehtojen punnitseminen saa kuitenkin aikaan nopeaa tyytymättömyyttä. Kaupan kylkiäisenä mukaan tulee aina myös annos vihaa, epätoivoa ja yksinäisyyden pelkoa. Puolisen ei oletetakaan olevan se ainut ja lopullinen, saattaahan tulossa olla vielä jotain paljon järjestyttävämpää. Paraskin parisuhde altistetaan kysymyksille ja korkeille odotuksille. Ehkä kaikki on perempaa seuraavalla kerralla?

”Erot ovat olleet minulle tarpeen. Elämän hyvät ja huonot kokemukset ovat yhtä arvokkaita. Kun olin 25 aloin kauhistella, eikö muuta enää ole tarjolla. Elämä alkoi ahdistaa.”

”Päämääränäni on aina ollut, että kun kerran elän toisen kanssa, elämän laadun on tyydytettävä minua. En ole jäänyt ikuisuuksiksi haikailemaan ja valittamaan. Vaatimukseni kasvavat elämäkokemuksen myötä.”

6.2 VAPAUDEN AUTUUTTA JA UUSIA PRINSSEJÄ

Jos ei muista irrottaa katsettaan erotilastoista, voisi luulla että nykyisellä vauhdilla suurin osa aikuisväestöstä elää yksin. Yksin elävien määrä on kasvanut, samoin ns. epämuodollisten avioliittojen, avoliittojen. Yksi selvä eropuhe näissäkin artikkeleissa liittyi vapauden ylistykseen ja yksinäisyyden ihanuuteen avioliiton jälkeen. Haastateltujen naisten lapset olivat yleensä jo melko isoja ja itsenäisiä, eikä siitä ylimääräisestä isosta lapsestakaan enää olisi vaivaa. Uudenlainen arki kuvattiin hemmottelevaksi ja varsin houkuttelevaksi.

”Nyt elän elämäni parasta aikaa. Nautin siitä että saan elää vain itselleni. En enää koskaan halua elää toisen ihmisen kautta.”

”Miksi pilata vasta saavutettu itsenäisyys rakastumalla? On vapaus hypätä pyörän päälle, vapaus lähteä ja mennä minne tahtoo, kyselemättä.”

”Minussa ei ole tippaakaan katkeruutta mihinkään suuntaan. Ajattelen, että jos saan vielä kerran kokea suuren onnen, se on hyvä, mutta jos en saa, sekin on hyvä. Sitäpaitsi rakkaus on hengenvaarallinen olotila!”

Kaikesta puheesta ja muutoksista huolimatta enemmistö nykypäivän nuorista ihmisistä pitää perheen perustamista ja avioliittoa elämänsä määränpäänä. Ei voidakaan puhua sitoutumisen pelosta tai kasvavasta anarkiasta. Kyse on paremminkin ongelmasta, kuinka yhdistää oma yksilöllinen elämä ja eläminen perheessä toisia varten. Emotionaalisen sitoutumisen tarve ei ole kadonnut, päin vastoin. Ongelmat vaan ovat lisääntyneet. (Beck & Beck-Gernsheim:1995a, 14-22) Nämäkin, vihdoinkin vapaat, suuntasivat katseensa viimeistään

toisessa palstassa uusiin ihmissuhteisiin. Nyt juuri on hyvä näin, mutta silti.

”Kuinka ihanaa onkaan yksinäisyys - mutta sallikaa minulle ystävä, jolle voin kuiskata: kuinka ihanaa onkaan yksinäisyys!”

”Olen tullut varovaisemmaksi, mutta ainakin minä tarvitsen toisen ihmisen rinnalleni. Mutta ei vielä. Läksyjen teko on vielä kesken. Olisin hämmästynyt, jos intohimoa ei enää tulisi. Mutta jos se tulee, luulen, etten enää menetä järkeäni.”

Individualisaatioprosessi saattaa ajaa miehen ja naisen erilleen mutta paradoksaalisesti se samalla työntää heidät takaisin yhteen. Jos perheitä ennen piti yhdessä taloudelliset tosiasiat tai kenties kiintymyksenkin, on suurin syy nykyisin yksinäisyyden pelko. Ylilatautuneista parisuhteista etsitään vaikutuksia ja elämyksiä, joita ennen saatiin muuta kautta. Tästä yhdestä ja ainoasta jutusta etsitään tyhjyyden poistajaa ja ratkaisua elämälle. Uusi ihminen auttaa näkemään, mitä edellisestä suhteesta puuttui. Tuore rakkaus tuntuu kuin uudelta eläältä; toiselta mahdollisuudelta. Toivoa ei ihan helpolla heitetä.

”Miksi lakkaisin uskomasta onneen, jota olen niin usein ennenkin kokenut? Jos ei välillä konttaa, on mahdotonta oppia kävelemään. En siis aio lannistua. Nuorena kuvittelin, että minulle on olemassa vain yksi ihminen, mutta niin se ei ole. Olen varma uusista unelmista.”

”Uskon kaikesta huolimatta, että minuakin varten on olemassa mies, jonka rinnalla voin elää loppuelämäni. Ihmisten ei sovi elää yksin.”

”Mutta kyllä minä hartaasti toivon, että tulisi vielä joku, joka veisi ajatukseni kokonaan pois hänestä.”

6.3 ELÄVÄN LESKIÄ JA PETETTYJÄ EMOJA

Sankaruuden saavuttaminen ei aina ole lasten leikkiä eikä läheisestä ihmisestä luopuminen automaattisesti tunnu itsenäistymisen riemuvoitolta. Kun omaa olemista on pitkän aikaa tottunut rakentamaan ja tarkastelemaan toisen kautta, voi yksinäisyyden kestäminen tuntua ylivoimaiselta ja uuden suunnan löytäminen merkityksettömältä. Vaikka paikkojen ja ihmis-suhteiden jatkuvan muuttumisen ja tietyn elämän pirstaloituneisuuden katsottaisiinkin kuvastavan nykypäivää, ei yksin jäämistä Eevoissa ihan ilman surutyötä voitu kestää. Ystävät ja muut ympärillä olevat ihmiset tukea antamassa koettiin elintärkeiksi. Kriisistä oli ehdottomasti päästävä puhumaan jonkun kanssa. Se uusi, uljaampi nainen ilmestyi kansikuvaan vasta muutamaa numeroa myöhemmin.

”Olen jaksanut ystävien ja rukouksen avulla. Tosin välillä olen itkenyt yökaudet. Silloin, kun on aivan pohjalla, on keskityttävä vain niihin pieniin asioihin, joita jaksaa tehdä. Siihen, että jaksaa aamulla nousta ylös sängystä.”

”Ero vei itsetuntoni nollille moneksi vuodeksi. En tuntenut olevani oikein ihminenkään, vaan epämääräinen puolikas. Elävän leski. Kaikkein raskainta oli kuitenkin yksinäisyyden pelko ja se kammottava tunne, että minut on jätetty yksin!”

”Tavallaan olin kaksinkertaisesti pettynyt. Ensiksi siihen, että minut jätettiin ja toiseksi siihen, että minut vaihdettiin johonkin toiseen ihmiseen. Mieleni täytti voimaton raivo ja katkeruus. Tämä suru on ollut ruma suru.”

Petetyt emon ja äidin tuntemuksia purettiin haastatteluissa yhä kalvavana katkeruutena entistä puolisoa kohtaan. Miehen uusi, monesti entistä nuorempi vaimo tuntui päässeensä nauttimaan vaivalla hankitusta elintasosta liian helpolla. Yhteinen tulevaisuus ja yhdessä vanhe-

neminen eivät koskaan toteutuisikaan. Näihin selviytymispuheisiin kuuluivat varoituksen sanat muille kanssasisarille ja muistutukset keski-ikäisen miehen niin yleisestä vaivasta. Ovathan pojat ikänsä poikia. Samalla saatiin erolle selvä ja yleisesti hyväksytty syy.

”Älä hukkaa itseäsi avioliitossa. Äläkä kuvittele, että mies -tai ura tekee sinut onnelliseksi. Sinun täytyy itse tehdä se. Silloin sinun ei tarvitse pelätä eroa, vanhenemista tai uran loppumista, Helena vakuuttaa.”

”Miehet tekevät itsestään hölmöjä, mutta sille ikäryhmälle käy helposti niin. He pelkäävät vanhenemista ja nuoret naiset saavat heidät tuntemaan itsensä nuoremmiksi. Täytyy olla todella vahva, että siinä murrosvaiheessa pystyy vastustamaan tarjouksia.”

6.4 ”SINIKKA NÄYTTÄÄ JOS MAHDOLLISTA AINA VAAN NUOREMMALTA JA HOIKEMMALTA.”

Surutyöstä huolimatta selkeimmät ja yleisimmät eropuheet läpikäymieni Eevojen artikkeleissa olivat täynnä sankareita ja selviytyjiä. Vahvoja ja itsenäisiä naisia. Lehdissä oli luotu kuva ihmissuhteesta toiseen liukuvista ammattilaisista, jotka ovat ”hyvin cool kaikissa tilanteissa”. Ilman muuta ero on aina ikävä ja hankala kokemus, mutta artikkelien naiset ovat niiden kautta nousseet uuteen kukoistukseen. Heistä on tullut sankareita ja voimakastahtoisia yksilöitä, jotka tuntuvat tekstien mukaan saavuttaneen onnellisen elämän salaisuuden. He ovat päässeet johonkin, jota meidän muidenkin tulisi tavoitella.

Tyypillistä tarinalle oli, että näiden naisten elämä oli nyt tavalla tai toisella erilaista kuin ennen. Jotenkin parempaa. Avioero kuvattiin taustavaikuttajana, josta jo oli kuitenkin päästy yli. Ero koettiin joko muutoksen käynnistävää voimana tai sitten vain yhtenä valintana muiden uusien askeleiden joukossa.

”Häneltä on kysytty viime aikoina, mitä ihmettä on tapahtunut. Naisesahan on uutta hehkua ja särmää! Kaunistunutkin hän on monien mielestä entisestään.”

”Eija on elämässään siinä pisteessä, että voi syyttää kaikesta vain itseään. Elämä on omissa käsissä, aivan samoin kuin aistikkaan kodin jokainen yksityiskohta.”

”Ei minulla ole mitään viisastenkiveä onnistuneeseen ihmissuhteeseen, mutta voisin sanoa niin kuin ranskalainen kirjailija Colette:”Jos selviää ensimmäisestä miehestä hengissä, toinen on jo karriääriä.”

Lähes jokaisesta keräämästäni artikkelista löytyi muodossa tai toisessa itsen etsimisen tarve ja vimma kasvaa ihmisenä. Ihan kyllästymiseen asti. Samat jo tutuksi tulleet viisaudet ja lausahdukset olivat poimittavissa monen julkisen eroajan puheesta. Monesti jäi vain epäselväksi, mihin haastateltava oikein olikaan matkalla. Kuinka paljon vielä tarvitsee kasvaa? Käynnissä tuntuivat olevan varsinaiset minän joukkoetsinnät. Etsittävä on ilmeisen taitavasti piiloutunut.

”Eron jälkeen olin alussa katkera elämälle. Mutta kasvattihan se valtavasti. Oli pakko itsenäistyä ja ryhtyä vastaamaan omasta elämästä. En ollutkaan mitään lällärikamaa.”

”Suhde antoi ja opetti vaikeudessaan paljon. Ja mikä tärkeintä sen kautta Helinä näki itsensä syvemmältä tasolta ja löysi oman naisen arvonsa. Voisiko ihmissuhteelta enempää toivoa?”

”Olen todella kiitollinen kaikesta siitä, mitä minulle on tapahtunut. Olen herännyt elämään. Tuntuu kuin itsensä ja omien tunteiden löytäminen olisi paras lahjani.”

”Minun oli sukeltettava syvälle itseeni. Tehtäväkseni tuli henkinen kasvu ja sen selvittäminen, kuka minä olen. Minulla on takanani kaksi onnistunutta avioeroa.”

Näiden löytäjien ja kasvajien elämään mahtuu eron jälkeen paljon muutakin kuin edesmennyt ihmissuhde. Uuden, uljaamman naisen elämähän on vasta alussa, uudet suhteet odottamassa. He voivat ratsastaa voittajina kohti punertuvaa laskevaa aurinkoa; paha on saanut palkkansa ja sankaritar selvinnyt pelkillä pintahaavoilla. Vaikka välillä näytti jo pahalta. Yhteisen erokulttuurin nimissä haastateltavat tietävät, mitä sanoa ja toimittajat tietävät mitä kuuluu kirjoittaa. Vaikka eroamisesta nykypäivänä kirjoitetaan ja puhutaan entistä vapaammin, on syytä tuntea keinot säilyttää kasvonsa. Suuri kuva kannessa koskettavan otsikon kanssa kruunaa koko komeuden. ”Sydän syrjällään kohti uutta elämää.”

7. LOPULTA eli POHDINNAN POHDINTAA

Avioliiton on tarkoitus olla kappale taivasta maan päällä, mutta toisinaan se on jotain aivan muuta. Ongelmien syntymistä ja eroon johtavia välirikkoja on kautta aikojen yritetty estää. Niin kirkon kuin muun yhteiskunnankin toimesta. Kaikesta huolimatta eroaminen on vuosisadan alusta lähtien yleistynyt katkeamattomasti. Tuskin vähiten naisille pikkuhiljaa myönnettyjen vapauksien ja päätäntävällän seurauksena. Perheen ja avioliiton historia peilasivat tässä opinnäytteessä sitä yhteiskunnallista todellisuutta ja ajallista kontekstia, jossa aineistoni naiset puhuivat ja jota he puheenvuoroillaan tuottivat. Sitä nykyaikaista eron kulttuuria.

Kaikkiin niihin teoreettisiin kehyksiin, joiden kautta olen nykynaisen avioerotarinoita lue-
nut, sisältyy tietty kaksijakoisuus. Beckille yksilöllistyminen on toisaalta vapautumista mutta toisaalta uusien riippuvuuksien sävyttämää. Mitä hyötyä on riippumattomuuden tunteesta, jollei ole ketään kenen kanssa sen jakaa? Baumanin kuvailemat postmodernit matkalaiset ovat hekin periaatteessa vapaita. Mutta jaksako joku ikänsä matkustaa? Giddenssin kuvai-
lema naisten kaipaama puhdas suhde tuntuu valtavalta tunteiden ja läheisyyden riemuvoitolta. Vihdoinkin jotain vain meille kahdelle! Mutta entäs jos puhtaimmastakin suhteesta, ja juuri siitä, tulee välttämätöntä, pakottavaa, addiktiota? Avioero on epäilemättä olennainen luku kaikessa tässä elämänpoliittisessa päätöksenteossa. Refleksiivisen valinnan, todellisen päätöksenteon niiden todellisten vaihtoehtojen joukosta, voi ajatella olevan loistava mahdollisuus vaikuttaa oman elämän kulkuun. Miksi ihmeessä kaikki sitten kuitenkin on niin hankalaa?

Pohdinta, tietty kaksijakoisuus, on yleistunnuksenmerkki, joka suodattui voimakkaimmin läpi myös 90-luvun Eevojen naisellisista erotarinoista. Se on se yläotsikko, jonka alle katkeruus, yksinäisyyden pelko, minän metsästys, kasvun kaipuu ja uusi uljas naiseus asettuivat. Mikään ei voittanut kunnon analysointia ja ”syvää henkilökohtaista tunnustelua.”

Ennen avioliitto saattoi parhaimmillaan olla miehen ja naisen tiimityötä. Molemmilla puolisoilla oli omat elämänalueensa ja toimintapiirinsä, eikä rajoja ylitetty puolin eikä toisin. Ko-

konaisuus toimi ulkoisesti tehokkaasti, kun sen perusteita ja asetelmia ei kyseenalaistettu. Lapset; pienet apulaiset ja perilliset, varmistivat suvun ja perheen tulevaisuuden.

Nykypäivä on täynnä kysymyksiä. Mikään ei ole enää itsestäänselvää. Yksilöllistyneinä meidän on selvitettävä tiemme mitä monimutkaisempien ratkaisutilanteiden läpi, eikä apua ole odotettavissa. Kun tulevaisuudesta ei voi sanoa mitään varmaa, on jokainen valintatilanne henkilökohtainen riskinotto. Ihmissuhteesta nyt puhumattakaan. Jo se, että yleensä selvittää naimisiin saakka, siis saavutetaan ainakin tilapäinen varmuus siitä, mitä minä haluan ja mihin olen matkalla, tuntuu suurelta saavutukselta. Onhan ratkaisuun sisältynyt lukematon määrä pohdintaa ja vaihtoehtojen punnintaa. Haluanko vakinaisen suhteen vai vilkasta seuraelämää vapaana naisena? Onko hän minulle se oikea? Tyydyttääkö tämä minua? Isot tanssihääät vai pienet ystävien parissa? Häämatkalle Lappiin vai johonkin aurinkoon...? Eivätkä haasteet tähän lopu.

Omalle historiallemme, sen kummemmin kuin ajan kulumisellekaan emme mahda mitään. On vain eletävä nykyisin vallitsevien toimintasääntöjen varassa. Olemme tietoisia elämän tarjoamista mahdollisuuksista ja vieläpä velvollisia tekemään ratkaisuja. Tieto luo todellakin tuskaa. Pohdiskelu on hyvinvointivaltion luksusta. Ei mummolla ja vaarilla pula-aikana riittänyt energiaa avioelämän tai omien halujen analysointiin. Silloin arkea pyörittivät suuremmat huolet. Tänäpäin ainoa todellinen vallankäytön areena tuntuu olevan oma yksityinen elämä. Ja sitä pohdittaessa jokainen on ammattilainen.

Evojen naiset osoittautuivat hekin varsinaisiksi parisuhdeasiantuntijoiksi. Vaikka suhteessa olisi kaikki kohdallaan, tai ehkä juuri siksi, elämä ei tuntunut hyvältä. Arkki oli tylsää eikä mikään sytyttänyt. Niin aviosuhteessa pysyminen kuin eroaminenkin oli pystyttävä jollakin tavalla selittämään. Pitkästäkin suhteesta on automatiikka kadonnut. Pitää olla jokin syy. Kaksijakoisuus vaivasi näitäkin erotarinoita. Toisaalta oli se väsymätön oman minän etsintä ja kasvaminen ihmisenä aina ja aina vaan lisää. Itsenäistymisen ja vapauden saavuttamista synkkien pilvien hälvettyä ei yksikään nainen halunnut kyseenalaistaa. Toisaalta vapauden hakeminen oli vain lähtölaukaus uuden, suuremman onnen etsintään. Utta, sytyttävää rak-

kautta odotettiin ja ylistettiin kaikesta koetusta huolimatta, ja seuraavan vuoden numerossa kuvissa oli jo ihan uusi ”kaksoisliekki”. Kun kovasti haaveillaan vapaudesta, haetaankin itse asiassa entistä suurempaa läheisyyttä. Erään haastatellun sanoin: ”Toisella kerralla tuska on helpompi kantaa.”

Nykypäivän erokulttuurin hahmottaminen historian kautta ja Eevan tytärten erotarinat sen osana tiivistyivätkin lopulta eteeni yhtenä pääteemana. Kun puolen vuoden harkinta-aika on kulunut, avioeropäätös kolahtanut eteisen lattialle, kun lasten lomista ja elatusmaksuista on päästy sopimukseen ja kun häälähja-astiaston hopealusikat on saatu jaetuksi, jää jäljelle pelkkä paljas ambivalenssi. Tälle ajalle ominainen, kahden vastakkaisen samanaikainen ole-massaolo. Ilmiö ei Eevan sivuilla ollut mikään ikään tai sukupolveen liittyvä valinta; ihmis-suhteita pohtimassa olivat niin nuoret kuin vanhemmatkin naiset. Eikä valintaoppaista ole puutetta Vain mielenrauhasta.

Entäs sen totuuden kanssa? Saavutinko matkallani eron kulttuuriin jonkun rauhoittavan lop-putuloksen? Löytyikö sitä ikuisen onnen ja rakkauden vaativaa salaisuutta? Ajan ambiva-lenssia lienee sekin, että toisaalta 90-luvun naisten erotarinoissa voi nähdä juuri tälle ajalle tyypillisiä, postmoderneja ilmiöitä ja toisaalta kyseessä ovat ikivanhat merkit. Merkit siitä, kuinka tärkein asia lopulta on kautta aikojen ollut toisen ihmisen läsnäolo. Siinä sitä on pohtimista.

LÄHTEET

- AARNIO, Aulis (1994) Avioliitto, perintö ja testamentti. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- AARNIO, Aulis & HELIN, Markku (1988) Avioliittolain muutetut säännökset. Tampere: A-tieto.
- ALASUUTARI, Pertti (1989) Kvalitatiivinen analyysi kulttuurisen kieliopin etsimisessä. Sosiologia 26 (4), 267-276.
- ALASUUTARI, Pertti (1995) Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.
- ALBERONI, Francesco (1984) Rakastuminen. Keuruu: Otava.
- AVIOLIITTOKOMITEAN I MIETINTÖ.(1972) A 21, 23-51
- BARRETT, Michele & McIntosh, Mary (1982) The Anti-social Family. London: Verso.
- BARRETT, Michele (1985) Nykyajan alistettu nainen. Jyväskylä: Osuuskunta Vastapaino.
- BECK, Ulrich & BECK-GERNSHEIM, Elisabeth (1995a) The Normal Chaos of Love. Cambridge: Polity Press.
- BECK, Ulrich & GIDDENS, Anthony & LASH, Scott (1995b) Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino.
- BAUMAN, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Jyväskylä: Vastapaino.
- EEVA (1990-1996) A-lehdet oy. Helsinki: Media.

EHRNROOTH, Jari (1992) Intuitio ja analyysi. Teoksessa: Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.

ELLISEN, Stanley (1995) Kunnes kuolema erottaa. Avioero ja uudelleen avioituminen Raamatun valossa. Jyväskylä: Gummerus.

ELOVAINIO, Päivi (1977) Mikä särkee avioliiton? Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D nro 4. Helsinki.

ERÄSAARI, Risto (1994) Takaisin perusarvoihin? Teoksessa: Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY.

FORSBERG, Hannele & RITALA-KOSKINEN, Aino (1991) MC - analyysillä moraalisen järjestyksen lähteille? Teoksessa: Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A nro 1. Tampere.

GAUNT, David (1991) Familjen i förvandling. Teoksessa: Den problematiska Familjen. Toim. Panu Pulma. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

GIDDENS, Anthony (1992) The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies. Cambridge: Polity Press.

GIDDENS, Anthony (1994) Beyond left and right. Cambridge: Polity Press.

GOTTBERG, Eva (1994) Moraali-Hyvä tapa-Sanktio. Hyvän tavan juridisista ulottuvuuksista perhe -ja jäämistöoikeudessa. Teoksessa: Hyvän tavan vastaisuudesta. Toim. Ari Saarnilehto. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. B. muut kokoomateokset nro 2.

GRÖNFORS, Martti (1982) Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Juva: WSOY.

HEISKALA, Risto (1992) Sosiologinen kultuurintutkimus. Teoksessa: Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.

HEYDEMAN, Irma & KOSKENNIEMI Tuula (1971) Raportti siitä kuinka Suomessa erotaan. Keuruu: Otava.

HOIKKALA, Tommi (1987) Kieli, kertomus, kulttuuri. Helsinki: Gaudeamus.

HOIKKALA, Tommi (1992) Teun A. van Dijkin diskurssianalyysi. Teoksessa: Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Toim. Klaus Mäkelä. Helsinki: Gaudeamus.

HÄGGMAN, Kai (1992) 1800-luvun perhe: Murrosihanteissa ja käsitteissä. Teoksessa: Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen. Toim. Leena Alanen. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 3.

HUTTUNEN, Oiva (1945) Avioliittolaki, ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset. Porvoo: WSOY.

ILMONEN, Kaj (1995) Anthony Giddensin rakenteistumisteoria ja sen kritiikki. Teoksessa: Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Toim. Risto Heiskala. Tampere: Gaudeamus.

ILTA-SANOMAT (16.11.1996) Piispa Eero Huovinen murehtii avioerojen rajun lisääntymisen syitä. ”Emme kestä kipua”. Sanoma Osakeyhtiö.

JAAKKOLA, Risto (1989) Avioero 1988. Lainuudistuksen ensimmäinen vuosi. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Valtion painatuskeskus.

JALLINOJA, Riitta (1984a) Miten naisnäkökulma muotoutui 1800-luvulla. Teoksessa: Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna: Gaudeamus.

JALLINOJA, RIITTA (1984b) Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Juva: WSOY.

JALLINOJA, Riitta (1985) Miehet ja naiset. Teoksessa: Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenteellistumisen aikana. Juva: WSOY.

JOKINEN, Arja & JUHILA, Kirsi (1991a) Diskursseja rakentamassa. Näkökulmia sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A nro 2.

JOKINEN, Arja & JUHILA, Kirsi (1991b) Diskurssianalyysi: Villiä leikkiä merkityksillä vai varteenotettava tutkimustapa? Teoksessa: Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A nro 1.

JOKINEN, Arja & JUHILA, Kirsi & SUONINEN, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoiset. Tampere: Vastapaino.

KALLIOLA, Elina (1982) Naisroolin ja sukupuoli-identiteetin vaikutukset avioerokriiseissä. Pro Gradu. Turun yliopiston filosofian, psykologian ja menetelmätieteiden laitos.

KASVIO, Antti (1982) Kvalitatiivisista menetelmistä. Sosiologia 19 (1),

KURKI, Hannele & PYLKKÄNEN, Anu (1984) Miesvaltaisuuden oikeudelliset ilmenemismuodot. Teoksessa: Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna: Gaudeamus.

KOSKELO, Pauline (1979) Avioerot ja niihin vaikuttaneet tekijät vuosina 1930-1977. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisuja 8.

LEHMUSVAARA, Lotta & TORPPA, Tiina (1996) Erossa ja elossa. Tampere: Kansan sivistystyön liitto.

LINDGREN, Jarl & PULKKINEN, Aimo (1984) Avioerot 1950-1981 avioliittokohorteittain. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D nro 10.

MAHKONEN, Sami (1978) Johdatus perheoikeuden historiaan. Helsinki: Suomen lakimiesliiton kustannus.

MANNINEN, Merja (1984) Kaupunkilaisnaisen asema Suomessa Ruotsin vallan aikana. Teoksessa: Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna: Gaudeamus.

MARIN, Marjatta (1994) Perhe ja moraali: Vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa: Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Toim. Juha Virkki. Juva:WSOY.

MELKAS, Tuula (1996) Elämän riskit ja valinnat. Hyvinvointia lama-Suomessa? Helsinki: Edita.

MERRILL, Dean (1980) Aviomiehen kirja. Hämeenlinna: Karisto.

MUSTAKALLIO, Sinikka (1988) Naisten itsenäisyshistoriaa Suomessa. Vantaa: Kansan sivistystyön liitto.

MÄKELÄ, Johanna (1995) Pierre Bourdieu - erottautumisen teoreetikko. Teoksessa: Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Toim. Risto Heiskala. Tampere: Gaudeamus.

MÄKELÄ, Klaus (1987) Puheen tulkintasäännöt ja sosiologinen kulttuurintutkimus. *Sosiologia* 24 (1), 1-14.

MÄKELÄ, Klaus (1991) Sosiaalisen toiminnan järkevyyden, norminmukaisuus ja ymmärrettävyys. *Sosiologia* 28 (1), 1-14.

MÄKELÄ, Klaus (1992) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

NIEMINEN, Armas (1993) Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia. Avioliitto - ja seksuaalikäytännöksiä suomalaisen hengenelämän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta nykypäivään. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D nro 27.

PARKER, Ian (1992) *Discourse Dynamics. Critical Analysis for social and Individual Psychology*. New York: Routledge.

PERÄKYLÄ, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Jyväskylä: Gummerus.

PERÄKYLÄ, Anssi (1992) Toiminta, rakenne ja intersubjektiviteetti keskusteluanalyyssissa. *Sosiologia* 29 (4), 264-276.

POTTER, Jonathan & WETHERELL, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond attitudes and behaviour*. London: Sage Publications.

PRICE, Sharon & MCKENRY, Patrick (1988) *Divorce. Family Studies text series 9* California: Newbury Park.

PYHÄ RAAMATTU (1985) Helsinki: Suomen Pipliaseura.

PYLKKÄNEN, Anu (1991) Avioliiton historiaa -sukujen sopimuksesta kahden kauppaan.

Teoksessa: Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Jyväskylä: Gummerus.

PYLKKÄNEN, Anu (1994) Avioliitto-oikeuden modernisoitumisen varhaisvaiheita Suomessa. *Lakimies* 92 (5), 585-606.

PYLKKÄNEN, Anu (1992) Perheen sukupuolijärjestelmä. Teoksessa: *Naisnäkökulmia oikeuteen*. Helsinki: Gaudeamus.

RAINEY, Dennis & Rainey, Barbara (1996) *Avioliiton puutarha*. Helsinki: Uusi tie.

RIIHIMÄKI, Antti (1973) *Avioliitto - Avioero. Yhteiselämä ja lakipykälät*. Porvoo: WSOY.

RITALA-KOSKINEN, Aino (1991) ”Kun on sinun, minun ja meidän lapset” - eli uusperhettä etsimässä. Teoksessa: *Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa.. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista*. Tampereen yliopisto- Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A nro 1. Tampere.

RITALA-KOSKINEN, Aino (1993) *Onko uusperheestä perheeksi? Tutkimus uusperheen kulttuurista suomalaisten naisten - ja perhelehtien konstruoimana*. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 4.

ROOS, Jeja-Pekka (1996) *Mitä on elämänpolitiikka?* *Janus*. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti (3), 210-223.

SIHVO, Jouko (1976) *Avioliitto ja avioero. Tutkimus eräistä avioliittoa ja avioeroa koskevista käsityksistä ja käyttäytymismuodoista 1940-luvun lopusta lähtien Suomessa*. Kirkon tutkimuslaitoksen sarja A nro 30.

SILVERMAN, David (1985) *Qualitative methodology and Sociology. Describing the Social World*. Aldershot: Gower.

SILVERMAN, David (1988) Laadullisen tutkimuksen kuusi sääntöä - postromanttinen näkökulma. *Sosiologia* 25 (4), 258-268.

SULKUNEN, Irma (1991) *Retki naishistoriaan*. Helsinki.

SUOMEN TILASTOLLINEN VUOSIKIRJA 1996. 91.vuosikerta. Jyväskylä.

SUONINEN, Eero (1991) Perhe-elämän tulkintarepertuaarit: Yritys tavoittaa sosiaalisen todellisuuden moninaisuutta diskurssianalyysin avulla. Teoksessa: *Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empirisen tutkimuksenteon vaiheista*. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia. Sarja A nro 1. Tampere.

SUONINEN, Eero (1992) Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tutkimuksia. Sarja A nro 24.

TOLKKI-NIKKONEN, Mirja (1985) Kun ei odota ei kärsi, kun ei vaadi ei paljon pety. *Yksilön elämänkaaren kriittiset vaiheet*. Tampereen yliopisto. Sarja A. Vol 191.

TOLKKI-NIKKONEN, Mirja (1992) Perhe: rakenteista prosesseihin. Teoksessa: *Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen*. Toim. Leena Alanen. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 3.

VUORI, Jaana (1989) Perheen käsitteellistäminen. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* (2).

WETHERELL, Margaret & POTTER, Jonathan (1992) *Mapping the Language of Racism. Discourse and the Legitimation of exploitation*. New York: Columbia University Press.

WESTERMARCK, Edvard (1932) Avioliiton historia. Porvoo: WSOY.

WESTERMARCK, Edvard (1991) Tapojen historia. Kuusi akademista esitelmää pitänyt Turussa syksyllä 1911. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.